

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

IN MEMORIAM RENE DEKKERS 1909 - 1976 *

Het heengaan van René Dekkers — op 22 oktober 1976 — betekent voor de juridische gemeenschap een onherstelbaar verlies.

Wie kennis genomen heeft van zijn ontelbare geschriften kan zich moeilijk onttrekken aan een gevoel van verbijstering voor het "geniale" dat daarin tot uiting komt en dat, helaas, voor immer is te loorgegaan.

Zijn werken getuigen immers van een grenzeloze wetenschap, van een stralende energie, van een uitzonderlijke bezorgdheid om de medemens. Zijn heldere, kernachtige, soms ietwat striemende stijl kan niemand evenaren.

Zijn heengaan wordt des te pijnlijker aan gevoeld daar René Dekkers steeds als een toonbeeld van fysieke gezondheid en geestelijk evenwicht werd aangezien: sterk als een eik, met een bekorende blik, stralend van minzaamheid, een fenomenaal geheugen en een verbluffende wilskracht.

Groter was echter nog zijn morele gestalte. Nooit sprak hij over eigen problemen of teleurstellingen. Niemand wist dat hij vijf jaar terug een ernstige operatie had ondergaan. Nooit heeft hij een woord gerept over zijn wankelende gezondheidstoestand. En toen hij in de laatste maanden van zijn leven reeds op zijn gelaat de sporen droeg van het nakende einde, en niettemin nog college gaf, antwoordde hij aan wie naar zijn gezondheid informeerde, steeds met een lieve glimlach dat hij het wel stelde.

Geen last was hem te veel. Toen hij zich in het raam van de rechtsvergelijking begon toe te leggen op het Sovjetrecht, studeerde hij de Russische taal op een zodanige wijze dat hij bij machte was wet-

boeken te vertalen, hiermede de grootste dienst bewijzende aan de westerse gemeenschap. Toen hij vier jaar terug het Chinese recht wenste uit te diepen, aarzelde hij ook niet de studie van de Chinese taal aan te vatten, menende — zo schreef hij — dat hij in die richting nog enige diensten kon bewijzen en een nieuwe weg banen.

Aanleg voor talen had hij trouwens van huize uit meegekregen. Hij sprak met fierheid over zijn veelzijdige ascendentie. Naast zijn Franse Hugenootse voorvaderen met name Couvreur, had hij een Hollandse vader, een Amerikaanse moeder, een Duitse grootvader, een Ierse grootmoeder. Gelukkig maar voor ons dat hij onder de bekoring kwam van een Belgische medestudente; zij die hem zo efficiënt en liefdevol in alle omstandigheden van het leven terzijde stond.

Zijn wetenschappelijke produktie was enorm. Naast tientallen boeken en honderden artikelen, voorwoorden, in memoriams, recensies, die op zichzelf volstaan om aan een auteur een sterke reputatie te bezorgen, is er nog die haast niet te geloven medewerking van duizenden bladzijden aan het *Traité élémentaire de droit civil* van Henri De Page.

Even ongelooflijk — men moet het met eigen ogen hebben gezien — hoe ieder door hem met de hand geschreven blad, bijna zonder verbeteringen, direct aan de drukker werd bezorgd. En nochtans benaderen al zijn werken de perfectie.

René Dekkers werd te Antwerpen geboren op 27 november 1909.

Na schitterende studies aan het Koninklijk Atheneum van zijn geboortestad, waar hij aan het hoofd stond van een letterkundige studiegroep, haalde hij in 1932 aan de Vrije Universiteit te Brussel het diploma van doctor in de rechten met de grootste onderscheiding.

Hetzelfde jaar — hij was pas 22 — werd hij, in de schoot van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, tot assistent benoemd voor de cursus van

* In Memoriam uitgesproken door prof. dr. J. Limpens voor de Klasse der Letteren van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, in haar vergadering van 23 april 1977.

De tekst van deze hulde zal, samen met de volledige bibliografie van René Dekkers, worden gepubliceerd in het Jaarboek 1977 van de Academie.

Romeins recht¹, en tevens tot C.R.B. geassocieerde van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek.

Terloops volgde hij een reeks bijkomende colleges en verwierf in 1933 het diploma van licentiaat in het zeerecht.

Amper twee jaar later, na een paar studiereizen naar Heidelberg, Rome en Parijs, was hij reeds klaar met een proefschrift over *La fiction juridique* waarmee hij de graad van geaggregeerde voor het Hoger Onderwijs in het Romeins recht en in de rechtsvergelijking, op de meest schitterende wijze verwierf.

In zijn dankbetuiging aan Georges Cornil vindt men reeds het schema van zijn levensbeleid en tevens zijn nuchtere visie op de rol van het recht: "Ce grand jurisconsulte, cet esprit jeune et délicieux, me communiqua d'emblée le goût du droit; d'un droit élevé, humain, ennemi du subtil, conçu tout entier comme un idéal dont les ramifications s'étendent aux moindres choses de la vie. Et cet enseignement, il sut encore en rehausser la beauté par une sincère modestie."

Het jaar daarop — 1 oktober 1936, nog geen 27 jaar — werd hij tot docent aan de Brusselse Universiteit benoemd en met het belangrijke college: "Institutes de droit romain" belast, een college dat hij ook bij de verdubbeling van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte in het Nederlands doceerde.

Dit belette niet — hoe verbazend ook — dat in de twee volgende jaren, 1937, 1938, twee nieuwe boeken van zijn hand: *La lésion énorme* en *Het humanisme en de rechtswetenschap in de Nederlanden* van de pers kwamen.

Zulk een uitzonderlijke prestatie zou niet lang onopgemerkt blijven: in 1939 werd hem de Lucien Campion-prijs toegekend; in 1941 werd hij tot gewoon hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid bevorderd.

Ondertussen was hem de zware taak van secretaris van de rector van de Brusselse Universiteit toegewezen (1940-41), met de uiterst delicate opdracht om de onderhandelingen met de bezettende macht te voeren; onderhandelingen die trouwens spoedig werden afgebroken, zodra de bezettende macht de benoeming eiste van een paar onaanvaardbare kandidaten.

Toen de Universiteit dientengevolge haar poorten had gesloten en haar leidende figuren gevangen werden genomen, aarzelde René Dekkers geen ogenblik repetities te organiseren voor de studenten die door de zusteruniversiteiten te Leuven en te Gent werden opgenomen.

¹ De titularis van dit college, prof. Georges Cornil, was emeritus geworden. Prof. Van Ryn aanvaardde een tijdelijke opdracht in het Romeins recht om aan René Dekkers de tijd te gunnen zijn thesis af te werken.

Voor de diensten die hij aldus aan de universitaire gemeenschap bewees, werd hem na de oorlog de erkentelijkheidsmedaille van de Universiteit toegekend.

Hiermede is echter zijn *cursus honorum* lang niet beëindigd.

Wegens zijn reeds gevestigde faam als specialist van het Romeins recht werd hij op 5 februari 1946 verzocht deze materie, samen met de Pandecten, ook aan de Rijksuniversiteit te Gent te doceren, met de rang van gewoon hoogleraar bij de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte.

Drie jaar later werd hij belast met het decanaat van deze Faculteit (1949-1950). En bij het wisselen van het rectoraat in 1950 stelde de Academieraad hem voor als eerste kandidaat voor de rectorale functie. Het benoemingsbesluit werd zelfs door de Prins Regent ondertekend; echter niet ten uitvoer gelegd wegens de onthutsende omstandigheid dat het regentschap de volgende dag een einde nam.

Enkele jaren later (1956) werden naar aanleiding van het overlijden van prof. Kluyskens een aantal colleges in het burgerlijk recht en in het burgerlijk procesrecht bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid vacant verklaard. De vermaardheid die René Dekkers ondertussen als civilist had verworven, wees hem eens te meer aan voor deze opvolging.

Hij werd dan ook aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid verbonden, en het was voor mij een bijzonder genoegen hem enkele jaren nadien als opvolger in het decanaat van de Faculteit te mogen voorstellen, een functie die hij op een zo voortreffelijke manier wist te vervullen, dat zij hem telkens weer voor vier achtereenvolgende mandaten (1958-1966) werd opgedragen.

Gedurende deze drukke ambtsvervulling, vond hij nog de tijd — hoe onbegrijpelijk ook — om zijn wetenschappelijke informatie te verruimen, nu eens door deel te nemen aan culturele uitwisselingsprogramma's met China (1956-1964) en Sovjet-Rusland (1959), uitwisselingen die aan de oorsprong liggen van zijn intense werkzaamheid op het gebied van het recht van de socialistische landen, dan weer door de uitnodigingen te beantwoorden die hem werden toegezonden door de Université Officielle du Congo te Lubumbashi (1959-1965-1966).

Het enthousiasme dat hij aldaar wist te wekken was trouwens zo groot dat hem in 1966 de rectorale functie werd aangeboden. Dit gaf aanleiding tot een nieuwe oriëntatie die naderhand ook op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek, belangrijke sporen zou nalaten.

Als men nu overgaat tot een appreciatie van de betekenis van het werk van René Dekkers voor de wetenschap, dan staat men versteld over de omvang en de veelzijdigheid van zijn inspanning.

Hij doceerde een twintigtal vakken, waaronder het Romeins recht, de wijsbegeerte van het recht, de geschiedenis van het recht, het burgerlijk recht, de burgerlijke rechtspleging, de rechtsvergelijking. Een groot deel van zijn speurwerk bevindt zich op het vlak van het Chinese recht, van het Sovjetrecht en van het Bantoerecht. Hij schreef daarenboven belangwekkende artikelen over het internationaal privaatrecht, over de studie van het recht, over de statistiek.

Voor een ander zou de vraag kunnen rijzen of hij niet te veel zijwegen heeft bewandeld. Voor René Dekkers is een zodanige vraag totaal misplaatst. Niet alleen omdat hij op het gebied van het burgerlijk recht een produktie heeft die zelfs de besten niet benaderen, maar ook en hoofdzakelijk omdat zijn onderzoek een sluitend geheel uitmaakt, zoals alleen de allergrootsten — als Meijers in Nederland b.v. — het hebben aangekund. Het oorspronkelijk Romeins recht wist hij, na een lange tocht door de geschiedenis van het recht, de wijsbegeerte van het recht en de westerse moderne rechten heen, aan de meest typische uitingen van het primitieve Bantoerecht te verbinden, aldus de eenheid van het wordingsproces van het recht duidelijk aantoonend.

Hij is een van de zeldzamen die bij machte waren achtereenvolgens rechtsvergelijkend werk te verrichten in de tijd (Romeins recht, geschiedenis van het recht) en in de ruimte (Le droit privé des peuples, Chinees recht, Sovjetrecht, Bantoerecht).

Eerst kwam het Romeins recht aan de beurt. Zijn aggregaatsverhandeling, *La fiction juridique*², gaf reeds blijk van een ongewone belangstelling voor de wording en de groei van het recht³.

Hoe komt het — vraagt de auteur — dat de Romeinse juristen zo vaak een beroep hebben gedaan op de techniek van de fictie, waarbij bepaalde situaties aan de hand van een manifest onjuiste veronderstelling worden opgelost, in plaats van eenvoudig een nieuwe regel in te voeren?

Een verklaring hiervoor wordt doorgaans gezien in de constitutionele positie van de praetor, die jaar in jaar uit gedwongen was nieuwe rechtsregels te scheppen, aan de hand van het klein aantal bestaande wettelijke bepalingen. Uiteraard was hij verplicht deze regels aan de omstandigheden aan te passen, te kneden en uit te breiden.

René Dekkers is het met deze zienswijze niet eens. Het feit dat de juridische fictie ook door de Romeinse wetgever werd gebruikt toont aan dat zij niet enkel te verklaren is op grond van constitutio-

nele gegevens. Zij is — zo meent hij — het resultaat van de grote intellectuele moeilijkheid die erin bestaat nieuwe rechtsregels uit te bouwen zonder de samenhang met het geldende recht te verbreken. Al is de fictie een kunstgreep die best zo weinig mogelijk wordt gebruikt, zij blijft onontbeerlijk in periodes van vernieuwing van het recht.

Jean Dabin aan wie een presentexemplaar werd toegezonden aarzde dan ook niet zijn enthousiasme te betuigen:

"Sans flatterie, je tiens à vous dire que vous avez composé une étude de très haute classe: elle fourmille d'aperçus profonds d'histoire du droit et de philosophie du droit, elle est fondée sur une érudition à la fois large et solide (vive les romanistes: quelle merveilleuse école!); elle est construite avec méthode, écrite dans un style constant et ferme.

L'école juridique belge peut s'enorgueillir de votre contribution qui laisse présager — si vous ne vous laissez pas détourner du pur travail scientifique — une brillante carrière"⁴.

In 1937 — pas twee jaar na zijn verhandeling — publiceert René Dekkers een tweede boek, *La lésion énorme*, waarin hij het wedervaren van de "benadeling", vanaf het klassiek Romeins recht tot aan het Burgerlijk Wetboek, systematisch onderzoekt. Zoals hij het in de inleiding schrijft⁵, was het hem niet zozeer te doen om de benadeling zelf als wel om de studie van de bronnen van het recht en om de evolutie van een rechtsfiguur door de eeuwen heen. Ook wanneer het Romeins recht ter sprake komt, was het niet zozeer om het als historisch, autonoom juridisch fenomeen te bestuderen, maar vooral om het belang ervan te benadrukken voor de verklaring van het moderne recht. "Durch das Römische Recht, aber über dasselbe hinaus", zoals hij het met Ihering uitdrukt.

Deze zienswijze bracht hem dan ook tot de studie van de meer recente rechtsgeschiedenis. "Het moderne recht", zo schrijft hij in de inleiding van zijn derde boek over het humanisme in de Nederlanden, "bouwt wellicht minder voort op het historisch Romeins recht dan wel op het Romeins recht zoals het begrepen werd door de tijdgenoten van Pothier"⁶. In dit boek beschrijft hij op een bijzonder boeiende manier de bijdrage in de spreiding van het Romeins recht, van de grote zestiende-eeuwse juristen uit onze gewesten, als Nicolas Everaerts, Wigle van Aytta, Gabriël vander Muyden, Jacob Reyvaert en Mattheus van Wesembeke.

⁴ Brief van 13 januari 1936, geciteerd door FR. RIGAUX, "René Dekkers 1909-1976", J.T., 1977, 67.

⁵ *La lésion énorme — Introduction à l'histoire des sources du droit*, Librairie du Recueil Sirey, Parijs, 1937.

⁶ *Het humanisme en de rechtswetenschap in de Nederlanden*, Vlaamse Rechtskundige Bibliotheek uitgegeven onder leiding van prof. mr. René Victor, De Sikkels, Antwerpen, 1938, Inleiding, p. XIV.

² *La fiction juridique — Etude de droit romain et de droit comparé*, Librairie du Recueil Sirey, Parijs, 1935.

³ Zie o.m. *Hoe juristen een leer opbouwen: Het bezit*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1949.

Al hebben deze werken het allergrootste belang, toch ligt de meest merkwaardige bijdrage van René Dekkers tot de rechtswetenschap ongetwijfeld in het vlak van het burgerlijk recht, waarop hij zich vanaf 1939 concentreert.

1939 ! Hij is pas 29 jaar wanneer zijn ongelooflijke medewerking aan het monumentale *Traité élémentaire de droit civil* van Henri De Page een aanvang neemt⁷. Achtereenvolgens verschijnen met een verbazende regelmaat : Zakenrecht, eerste deel⁸, Zakenrecht, tweede deel⁹, Voorrechten en Hypotheken¹⁰, Overdracht van zakelijke onroerende rechten¹¹, De verjaring¹², Erfenissen¹³, Het huwelijks-goederenrecht, praktisch volledig van zijn hand, (2 banden)¹⁴. Duizenden bladzijden ! Meer dan de helft van het *Traité* vanaf het ogenblik waarop zijn medewerking is begonnen.

Wellicht is er in de rechtsgeschiedenis geen ander voorbeeld van een zo massale wetenschappelijke produktie van het hoogste niveau in een zo korte tijdsperiode. Daarvoor alleen verdient René Dekkers de bewondering en de erkentelijkheid van de juridische wereld.

Aan zijn bescheidenheid alleen is het te wijten dat de De Page's boekdelen, die volledig door hem werden geschreven, niet onder zijn naam als auteur maar slechts als medewerker verschenen. Dit was nog in 1972 het geval bij de derde druk van boek IV van het *Traité* dat hij volledig had herwerkt. Hij stond erop — ontroerende blijk van getrouwheid aan zijn meester — dat aan het titelblad geen woord zou worden gewijzigd.

Zijn kennis van het Romeins recht en van de rechtsgeschiedenis stelde hem in staat de hedendaagse problematiek mede te benaderen vanuit zijn historische achtergrond. Een typerend voorbeeld hiervan vindt men in deel VI van het *Traité*, bij de bespreking van de regel van de ogenblikkelijke overdracht van het risico bij verkoop van een bepaalde zaak¹⁵.

Aan de hand van de oorspronkelijke Romeinse teksten toont René Dekkers duidelijk aan hoe deze regeling teruggaat op de Romeinse handelspraktijken. Om de overzeese handel te bevorderen bleek het immers noodzakelijk de verkopers te vrijwaren tegen de risico's van de zaak. De oorspronkelijke, wellicht contractuele regelen volgens welke de ko-

per de risico's vanaf de overeenkomst op zich nam, werden langzamerhand algemene regel.

De zin voor synthese die René Dekkers kenmerkte maakte het hem mogelijk de meest ingewikkelde technisch juridische problemen tot hun essentie terug te brengen en de oplossingen die hij gepast oordeelde, eenvoudig en duidelijk te formuleren in de hem eigen briljante kernachtige taal en stijl.

De nadruk wordt steeds gelegd op de hoofdlijnen van de stof. Uitgaande van de algemene beginselen wordt elke materie met zorg en volledigheid in haar praktische en technische details uitgewerkt, doch zonder dat de lezer ooit onder de eruditie van de auteur bedolven wordt.

"Un traité", zo schrijft hij in 1971¹⁶, "doit demeurer une œuvre de synthèse, une œuvre de pensée. Il doit approfondir. Il doit s'attacher à ce qui est durable. Discerner le durable du journalier, voilà la science. Le journalier vieillit vite. Ce qu'on demande à un traité, ce sont des idées et des vues d'ensemble."

Er zou echter geen einde komen aan onze verbazing. Nog geen vijf jaar na het verschijnen van het *Traité*, publiceerde René Dekkers een verkorte uitgave ervan, zowel in het Frans, *Précis de droit civil* (1954-1955) als in het Nederlands, *Handboek van burgerlijk recht* (1956-1958). Telkens drie lijvige banden van meer dan 1000 bladzijden volledig van zijn hand, terwijl anderen een leger medewerkers nodig zouden hebben gehad. Hiermede bedoelde hij de jonge juristen een korte praktische handleiding te bezorgen, en tevens een wapen tot stand te brengen in de strijd die hij voerde tegen de overbelasting van het rechtsonderwijs.

"J'estime", zo schreef hij, "qu'il faut réagir contre l'envahissement. Et je vise ici, non seulement le droit civil belge, mais toutes nos connaissances en général. Tous nos programmes universitaires sont devenus surchargés. On ajoute, on ajoute ; c'est facile. Mais on n'élague pas ; c'est plus ardu. Le résultat c'est que les études universitaires (et pas seulement celles-là) sont devenues lourdes, inutilement lourdes, d'où des échecs de plus en plus nombreux. Si nous n'y prenons garde, nous nous laisserons étouffer"¹⁷.

René Dekkers was niet alleen een meester van de synthese. Zijn eigen bijdrage tot de ontwikkeling van het burgerlijk recht was zeer aanzienlijk. Bijzonder belangrijk was bv. zijn rol ten overstaan van het probleem van de aansprakelijkheid voor niet-foutieve burenhinder. In het licht van de jarenlange aarzelingen van de rechtspraak omtrent de

⁷ *Traité élémentaire de droit civil*, Brussel, Ets. Emile Bruylant, 1933-1950, 10 banden, 12500 blz.

⁸ *Les biens*, Première partie, 1941.

⁹ *Les biens*, Deuxième partie, 1942.

¹⁰ *Les privilèges, les hypothèques* (partim), 1943.

¹¹ *La transmission des droits réels immobiliers*, 1943.

¹² *La prescription*, 1943.

¹³ *Les successions*, 1946.

¹⁴ *Les régimes matrimoniaux*, (2 banden), 1946.

¹⁵ *Traité*, VI, nr.92.

¹⁶ *Traité*, IV, derde druk, 1971, voorwoord, p. 2.

¹⁷ *Ibid.*

grondslag van de vergoeding voor de schade, die bouwwerken en industriële installaties dikwijls onvermijdelijk meebrengen, stelde hij voor deze kwestie los te maken van de burgerlijke aansprakelijkheid (art. 1382 B.W.) en vast te knopen aan een beredeneerde beperking van het eigendomsrecht (art. 544 B.W.).¹⁸ Deze zienswijze moest het mogelijk maken het slachtoffer een vergoeding te bezorgen, zonder dat de schadeverwekkende activiteiten verboden zouden worden. In 1960 werd deze theorie door het Hof van Cassatie bekrachtigd, en thans wordt zij door de grote meerderheid van rechtspraak en rechtsleer gevolgd.

Een ander gebied waar zijn oordeel op rechtspraak en rechtsleer een belangrijke invloed heeft gehad, was dat van de nietigheid van het huwelijk wegens bedrog. In tegenstelling met de traditionele opvatting "En mariage, il trompe qui peut", maakte hij een onderscheid tussen het onschuldig bedrog dat verliefden plegen door zich van hun beste zijde te laten zien en het zware, schuldige bedrog van hen die niet aarzelen essentiële gegevens te verbergen.¹⁹ Hij ging ervan uit dat het oude adagium, bij schuldig bedrog, geen afbreuk kan doen aan het algemeen principe "*fraus omnia corrumpit*". Ook deze zienswijze wordt hoe langer hoe meer gevolgd.

Betekenisvol zijn ook zijn merkwaardige bijdragen over het bezit²⁰, de zakelijke subrogatie²¹, de voogdij²², de toekomstige nalatenschappen²³, de vereffening²⁴.

De juridische techniek was voor René Dekkers geen doel op zichzelf. Hij was zich steeds bewust van de praktische betekenis van het recht. Zijn stellingen gaan mede uit van de bezorgdheid om aan de maatschappelijke noden een oplossing te bezorgen, om de zwakkeren te beschermen, om het juridisch apparaat te verlichten. Dit moge o.m. blijken uit zijn voorstellen i.v.m. de verbetering van de positie van het slachtoffer in het aansprakelijkheids-

recht²⁵, alsmede uit zijn suggesties i.v.m. het statuut van het natuurlijk kind²⁶, of het huwelijksgoederenrecht²⁷...

Ook van de rechters verwachtte René Dekkers een bijdrage tot de oplossing van de problemen van onze tijd. Hij meende dat een meer vooruitstrevende rechtspraak de inertie van de wetgever in de sector van het privaatrecht kon ondervangen.

Hij betreurde het o.m. dat het Hof van Cassatie het burgerlijk recht niet hanteerde op een meer "vooruitstrevende, menselijke, soepele" manier, doch bij vele belangrijke problemen een "beperkende, conservatieve, de letter schijnbaar getrouwe" houding aannam²⁸.

Een voorbeeld van René Dekkers' streven op dit vlak vindt men o.m. in zijn noot over de regresvordering van de verzekeringsmaatschappij tegen de verzekerde in geval van dronkenschap aan het stuur²⁹. Het feit dat de strafrechter afzonderlijke straffen uitspreekt voor dronkenschap enerzijds en voor onvrijwillige doodslag anderzijds impliceert — aldus het Hof — in het licht van art. 65 Sw., dat de rechter vastgesteld heeft dat er geen causaal verband bestaat tussen de dronkenschap en het ongeval. Hieruit volgt dat de vordering van de verzekeringsmaatschappij dient te worden afgewezen. René Dekkers reageert vrij scherp op deze volgens hem te formalistische redenering die, eigenaardig genoeg, de dronken bestuurder ter hulp komt.

Na de publikatie in 1949 van deel X van het *Traité*, gaat de aandacht van René Dekkers opnieuw naar het oudbelgisch en oudnederlands recht. Hoe het plaatselijk recht en het in de middeleeuwen herontdekte Romeins recht langzamerhand opgaan in het modern recht, dat is — aldus René Dekkers — wat de rechtsgeschiedenis in alle landen van Europa moet beschrijven³⁰. Ook op dit gebied verricht hij baanbrekend werk. Reeds in 1951 verschijnt zijn merkwaardig *Bibliotheca Belgica Juridica*, waarin hij een volledig overzicht geeft van de rechtsgeleerdheid in de Nederlanden met een levensschets en de bibliografie van ieder auteur³¹. Verschillende ar-

¹⁸ *Traité*, V, p. 931 e.v., alsmede zijn noot over "Les troubles de voisinage", in R.C.J.B., 1947, 74 e.v.

¹⁹ "En mariage, il trompe qui peut", R.W., 1957-58, 1177-1180; *Annales du notariat*, 1958, 5 e.v.

²⁰ "Over de verhouding van bezit tot eigendom", R.W., 1946-47, 145 e.v.; *Hoe juristen hun leer opbouwen: het bezit*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1949; "In zake roerend goed geldt bezit als titel", R.W., 1972-73, 1937 e.v.

²¹ "Over de grondslag van de zaakvervangings", R.W., 1954-55, 1329 e.v.; "Du fondement de la subrogation réelle", *Annales du notariat*, 1955, 137 e.v.

²² "Des attributs de la tutelle", R.C.J.B., 1954, 180 e.v.

²³ "Toekomstige nalatenschappen en syndicaten van aandeelhouders", R.W., 1954-55, 1617 e.v.

²⁴ *Uitvoerders van uiterste wilsbeschikkingen en vereffenaars van nalatenschappen*, Preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van België en Nederland, Zwolle, Tjeenk Willink, 1953.

²⁵ Zie o.m. "Overheersende belangen", R.W., 1955-56, 1361 e.v.; "Aansprakelijkheid en verzekering", R.W., 1970-71, 1545 e.v.

²⁶ "Des droits des enfants naturels", R.C.J.B., 1954, 102 e.v.

²⁷ "Twee kapiteins op één schip", R.W., 1959-60, 1385 e.v.; "Pour une simplification des régimes matrimoniaux", J.J.P., 1958, 241 e.v.

²⁸ "Twee houdingen", R.W., 1954-55, 1497 e.v.

²⁹ "Du recours de l'assureur contre l'assuré condamné pour homicide involontaire et pour inaptitude à conduire", R.C.J.B., 1970, 316 e.v.

³⁰ *Over de geschiedenis van het Oud-Belgische recht*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1949, p. 9.

³¹ *Bibliotheca Belgica Juridica, een bio-bibliografisch overzicht van de rechtsgeleerdheid in de Nederlanden van de*

tikelen uit deze periode getuigen van dezelfde bekommernis³².

Hij voelt zich aldus geleidelijk opnieuw agetrokken door het rechtsvergelijkend aspect van het recht. Naar eigen verklaring studeert hij de rechtsregels nu niet meer vanuit het standpunt van het maatschappelijk nut, maar vanuit het standpunt van de bouw dier rechtsregels, hun samenhang, de mentaliteit die eruit spreekt. Hij onderzoekt, rangschikt, vergelijkt, verdiept de rechtsregel, om er algemene denkbeelden uit af te leiden³³.

In 1953 culmineert zijn navorsend werk op dit vlak in de publikatie van zijn *Droit privé des peuples*, een fantastisch vergelijkende samenvatting van de rechtsgeschiedenis van de belangrijkste volkeren ter wereld, gaande van de Assyriërs en de Egyptenaren, over de Grieken, de Romeinen en de Inca's tot alle thans bestaande moderne landen³⁴.

Hij stelt vast, zoals Montesquieu het destijds heeft gedaan, maar nu op grond van een ongelooflijke massa objectieve gegevens, hoe het privaatrecht evolueert in functie van de omgeving, de middelen van bestaan, de geest van een volk en zijn politieke groei. Overal en altijd merkt hij dezelfde soort van fundamentele reacties op dezelfde zorgwekkende situaties³⁵. De instellingen van het recht lijken hem pionieren van een schaaakspel, "die wel elk van zeer bepaalde bewegingen zijn voorzien, maar toch vatbaar voor uiteenlopende lotgevallen"³⁶.

René Dekkers was een overtuigd voorstander van de rechtsvergelijkende methode. "Willen we met onze tijd meegaan", zo schrijft hij, "willen we die vooruitziende blik verkrijgen waaraan de rechtswetenschap haar Latijnse naam te danken heeft — *juris prudentia* — dan moeten wij comparatisten worden, naar het voorbeeld van de grote rechtsgeleerden uit alle tijden"³⁷.

Een reis naar China in 1956, waarvan men een aantrekkelijk verslag vindt in zijn *Lettres de Chine*³⁸, dat lieve bundeltje brieven die hij aan zijn echtgenote schreef vanuit Peking, Nanking en Shanghai, bezorgt hem een nieuw belangrijk thema in zijn rechtsvergelijkende navorsing.

Vanaf 1957 publiceert hij een reeks belangrijke studiën over de meest uiteenlopende aspecten van het Chinees recht³⁹. Hij wordt in het bijzonder gefascineerd door de geringe rol die het formele recht in China speelt: "Ce qui caractérise le droit chinois", schrijft hij, "c'est le peu de cas que les Chinois en font"⁴⁰. Het recht is voor de Chinees niet het beste middel om de rechtvaardigheid te bereiken. Meer en meer wordt René Dekkers ervan overtuigd dat ook de Europese beschaving een nieuwe inspiratie kan vinden in de Chinese levensopvatting. Een van zijn laatste artikelen⁴¹ alsmede de laatste redevoering die hij op 1 oktober 1975 uitsprak, naar aanleiding van de Chinese nationale feestdag, in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Belgische-Chinese Vereniging⁴² geven hiervan duidelijk blijk.

Naar aanleiding van een verblijf van twee maanden aan de Academie voor Wetenschappen te Moskou, en studiereizen in Polen, Tsjechoslovakije en Roemenië, legde René Dekkers zich ernstig toe op het bestuderen van het Sovjetrecht en van het recht van de socialistische landen. In 1961-1962 verschijnt, in beide landstalen, zijn *Nieuwe beginselen van Sovjetrecht*⁴³, waarin de betekenis wordt onderstreept van het unificatiewerk dat in de Sovjetunie verwezenlijkt wordt in de vorm van een reeks van voor alle republieken geldende algemene beginselen (*Osnovy*). Kort daarop volgt een tweede, breder opgevat boek over het recht van de Sovjetunie en van de Volksrepublieken⁴⁴, vervolgens een indrukwekkende reeks van boeken en artikelen (nagenoeg een dertigtal), over de meest gevarieerde aspecten van het socialistisch recht⁴⁵.

Niet alleen door eigen commentaren maar ook door de vertaling van de belangrijkste juridische

³⁹ "Le droit chinois contemporain", *J.T.*, 1957, 161 e.v.; "Het burgerlijk recht van de Volksrepubliek China", *R.W.*, 1961-62, jubileumnummer, 2443 e.v.; "Het strafrecht in de Volksrepubliek China", *R.W.*, 1961-62, 2443 e.v.

⁴⁰ "Le droit chinois", *Encyclopaedia Universalis*, Parijs, 1971, 3de deel, p. 382-385.

⁴¹ "In 't Oosten veel nieuws", *R.W.*, 1974-75, 1025 e.v.

⁴² RIGAUX, "René Dekkers 1909-1976", *J.T.*, 1977, 70.

⁴³ *Nieuwe beginselen van Sovjetrecht*, Brussel, Studies en Voordrachten der Rechtsgeleerde Faculteit, 1962, 174 p.; *Principes nouveaux de droit soviétique*, Brussel, Centre d'étude des pays de l'est, 1961, 163 p.; zie ook *Nieuwe beginselen van Sovjetrecht*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1961, 12 p.

⁴⁴ *Inleiding tot het recht der Sovjet-Unie en der Volksrepublieken*, Brussel, Nationaal Centrum voor de studie der Oostelijke Staten, 1964, 170 p.; *Introduction au droit de l'Union soviétique et des Républiques populaires*, Brussel, Institut de Sociologie, Université Libre de Bruxelles, 1963, 168 p.

⁴⁵ Zie o.m. "Het Wetboek naar socialistische opvatting", in *Liber Amicorum Baron Louis Fredericq*, Gent, 1965, I, p. 289 e.v.; "Problemen van Sovjet-Russisch arbeidsrecht", in *Album Professor Fernand Van Goethem*, Antwerpen, Standaard Boekhandel, 1964, p. 287 e.v.; "Het erfrecht in de Sovjetunie", *R.W.*, 1962-63, 345 e.v.

vroegste tijden af tot 1800, Brussel, Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1951, XIX, 236 p.

³² Zie o.m. "Oud-Nederlandse juristen", *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 1950, 291 e.v.

³³ *Historische rechtswetenschap*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1953, p. 3.

³⁴ *Le droit privé des peuples — Caractères — Destinées — Dominantes*, Brussel, Librairie Encyclopédique, 1953, 505 p.; *El derecho privado de los pueblos*, Rev. derecho privado, Madrid, 1957, 625 p.

³⁵ "Overal hetzelfde recht?", *R.W.*, 1953-54, 1146 e.v.

³⁶ *Historische rechtswetenschap*, loc. cit., p. 18.

³⁷ "Het land der duisternis", *R.W.*, 1950-51, 1057-1066.

³⁸ *Lettres de Chine*, Brussel, Librairie Encyclopédique, 1956, 140 p.

teksten van de Sovjetunie — als de Grondwet, de grondbeginselen van het burgerlijk recht en van het procesrecht van de U.S.S.R., het burgerlijk wetboek en het wetboek voor huwelijksrecht en familierecht van de Gefedereerde Republiek Rusland (R.S.F.S.R.) — maakt René Dekkers het recht van de socialistische staten toegankelijk voor onze juristen.

Na deze ontzettende oogst van wetenschap en ervaring, kon men verwachten dat René Dekkers nu zou beginnen uitzien naar welverdiende rust. Dit strookte echter allerm minst met zijn persoonlijke levensopvatting, die hem ertoe aanzette met alle krachten te strijden voor de triomf van zijn ideeën.

In 1966 opent zich voor hem een nieuwe horizon : hij wordt rector aan de Universiteit te Lubumbashi. Vier jaar lang vervult hij deze functie in de moeilijkste omstandigheden, met een merkwaardig succes. Met hart en ziel werkt hij mee aan de uitbouw van de nieuwe universiteit, in de hem eigen geest van universalisme, broederlijkheid en diep respect voor alle volkeren en voor hun cultuur.

In zijn *Discours rectoraux*, Lubumbashi 1966-70, alsmede in zijn artikel "Vier jaar rector in Congo"⁴⁶ legt hij de nadruk op de noodzakelijkheid om aldaar een universiteit op te bouwen die niet zonder meer het Europees model nabootst, doch zich aanpast aan de eigen aard van het land.

Voorts was René Dekkers' verblijf te Lubumbashi een nieuwe gelegenheid om het veld van zijn onderzoek te verruimen tot het bantoerecht. Zijn belangstelling voor de juridische ethnologie is er niet vreemd aan dat zijn aandacht zich toespitst op de gelijkenissen tussen het vroeg Romeins recht en het recht van de bantoebevolking⁴⁷.

René Dekkers heeft zijn leven lang aandacht gehad voor de methodologie van het recht en de rol ervan in het maatschappelijk verkeer⁴⁸. Hij vond het echter evenzeer noodzakelijk de rechtswetenschappen een bredere sociologische infrastructuur te bezorgen door een nauwkeurige studie van de feitelijke toepassing van het recht⁴⁹. Zoals hij, als rechtshistoricus, zelf tijdovende opsporingen deed naar het rechtshistorisch bronnenmateriaal, deed hij ook op dit vlak zijn deel van het veldwerk door het opstellen en commentariëren van juridische statistische gegevens⁵⁰.

⁴⁶ De Brug, 1971, p. 106.

⁴⁷ "Congolees recht en Romeins recht", R.W., 1965-66, 1025 e.v.; "De bruidschat naar Congolees en naar Romeins recht", R.W., 1965-66, 1521 e.v.

⁴⁸ Naar aanleiding van een bespreking over de methodiek van de common law, schrijft René Dekkers, niet zonder humor: "Ik voor mij vind niets zo praktisch als een goede theorie."

⁴⁹ "Statistiques judiciaires", *Annales du Notariat*, 1960, 161 e.v.

⁵⁰ "Gerechtelijke statistiek", R.W., 1959-60, 1433 e.v.; "Het burgerlijk recht in cijfers. De Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, 1958", R.W., 1960-61, 305 e.v.

De uitzonderlijke waarde van het werk van René Dekkers, alsmede de voorbeeldige eenvoud van zijn levensbeleid, zouden overal bewondering wekken. Vanaf de eerste jaren van zijn carrière stroomden de blijken van waardering toe.

Reeds in 1948 — op 38-jarige leeftijd — viel hem de uitzonderlijke eer te beurt om door de Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België te worden aangewezen om in de Klasse der Letteren zitting te nemen als corresponderend lid. Hij werd werkend lid van de Klasse in 1955, onderbestuurder in 1958 en bestuurder in 1959. Zijn vele mededelingen werden door allen ten zeerste bewonderd.

Bij de oprichting van de Raad van State hebben bepaalde leden van de Regering zijn naam vooropgesteld voor de plaats van Eerste Voorzitter. Anderen dachten echter dat aan dit voorstel geen gevolg kon gegeven worden wegens de jeugdige leeftijd van René Dekkers die pas 38 was !

Hij was lid van de Maatschappij voor Nederlandse letterkunde (Leiden 1949) ;

Lid van het Utrechts genootschap voor Kunsten en Wetenschappen (1954) ;

Lid van de Vereniging voor de Wijsbegeerte van het Recht (1957) ;

Lid van de Raad van Beheer voor het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking (1958) ;

Directeur van het Nationaal Centrum voor de studie van de Oosterse Staten (1961) ;

Voorzitter van de Belgische Sectie van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland (1960) ;

Voorzitter van het Comité der Congressen van de Wereldtentoonstelling te Brussel (1958), alwaar hij in die hoedanigheid honderden redevoeringen uitsprak.

Op de suggestie van de minister van Nationale Opvoeding, stelde de Faculteit der Rechtsgeleerdheid te Gent hem eenparig voor voor de Nobelprijs van de Vrede. Hij wees echter deze eer van de hand wegens het misbruik dat, volgens hem, in de laatste tijden van deze titel werd gemaakt.

De Universiteiten te Groningen (1969) en te Lubumbashi (1976) verleenden hem het doctoraat honoris causa.

Onbescheiden is het wellicht niet om hier ook even aan een paar van zijn hobbies te herinneren.

Groot sportliefhebber — hij nam o.m. deel aan de oprichting van het Sportcommissariaat van de V.U.B. — was hij gewoon voetbal te spelen met de studenten. Op een bepaalde dag werd hem de opmerking gemaakt dat de sportterreinen voorbehouden waren voor studenten. Voor een jurist van zijn formaat was het een kinderspel om de gewenste oplossing te vinden. Hij liet zich inschrijven als vrij student... meer bepaaldelijk voor zijn eigen cur-

sus ! Voorwaar een zeldzaam geval van verdubbeling van de persoonlijkheid ... of een gedurfde illustratie van zijn theorie van de fictie !

René Dekkers bezat ook een merkwaardige muzikale aanleg. Hij speelde onder meer piano en cello. Regelmatig nam hij deel aan de uitvoering van grote klassieke werken in het raam van een uit vrienden samengesteld strijkkwartet. Toen zijn moeder 90 was geworden, was zijn geschenk een opname van de "Suites van Bach voor cello", twee 33-toerenplaten, die hij voor haar had uitgevoerd.

Zelden werd een man met zoveel rijke gaven be-deeld.

Zelden heeft een man deze gaven zo vrijgevig en broederlijk ten dienste gesteld van de gemeenschap.

Boven alles echter stond zijn onbegrensde bescheidenheid.

Daarvoor alleen reeds zal de juridische gemeenschap zijn nagedachtenis voor immer in ere houden.

Prof. J. LIMPENS

KRONIEK VAN HET GERECHTELIJK PRIVAATRECHT (Gerechtelijk jaar 1975-1976) (eerste deel)

I. Algemene beginselen

A. Voorafgaande bepalingen

1. Art. 2 Ger.W. heeft het voorwerp uitgemaakt van een uitvoerige en degelijke bespreking door Alphonse Kohl, "Le Code Judiciaire, droit commun de la procédure", *Ann.F.Dr.Liège*, 1975, p. 401 e.v. De auteur heeft voornamelijk de toepassing van de in het Ger.W. gestelde regels op de strafrechtspleging onderzocht. Hierbij onderzoekt hij systematisch de bepalingen van het Ger.W. en gaat na in hoeverre nog niet uitdrukkelijk opgeheven wetsbepalingen de strafprocedure regelen en toetst de toepassing van de regels van het Ger.W. aan de rechtsbeginselen die ter zake van toepassing zijn.

De rechtspraak betreffende art. 2 Ger.W. wordt hierna bij de behandeling van de rechtspleging zelf aangehaald.

2. Voornamelijk inzake de bevoegdheid heeft art. 3 Ger.W., waarin gezegd wordt dat de wetten op de rechterlijke organisatie, de bevoegdheid en de rechtspleging van toepassing zijn op de hangende rechtsgedingen, zonder dat die worden onttrokken aan de instantie van het gerecht waarvoor zij op geldige wijze aanhangig zijn gemaakt, en behoudens de uitzonderingen bij wet bepaald, aanleiding gegeven tot rechtspraak.

Over een geschil betreffende een door een werknemer in het passief van het faillissement van de werkgever aangegeven schuldvordering, dat zonder het faillissement tot de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank zou hebben behoord, werd overeenkomstig de interpretatie die vóór de Wet van 24 maart 1975 door het Hof van Cassatie aan art. 574, 2°, Ger.W. werd gegeven, door de rechtbank van koophandel uitspraak gedaan. Indien het hoger beroep tegen dat vonnis na de inwerkingtreding van voormelde wet was aangetekend, had het bij het

arbeidshof dienen te worden aangebracht. Nu de zaak reeds vóór de inwerkingtreding van de wet bij het hof van beroep aanhangig is gemaakt, kan ze niet meer aan dit hof worden onttrokken (Hof Antwerpen, 18 november 1975, R.W., 1975-76, 1195, met advies van het O.M. en noot).

Overeenkomstig art. 643 Ger.W. moet het hof van beroep een zaak verwijzen naar het arbeidshof, wanneer het thans niet meer bevoegd is om kennis te nemen van een bepaald geschil (Hof Luik, 11 maart 1974, *Pas.*, 1974, II, 140, *J. Liège*, 1975-76, 298).

Wanneer een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg inzake arbeidsongevallen wordt vernietigd na de inwerkingtreding van art. 579 Ger.W., krachtens hetwelk de arbeidsgerechten thans ter zake bevoegd zijn, wordt de zaak door het Hof van Cassatie verwezen naar het arbeidshof (art. 1110 Ger.W.) (Cass., 18 juni 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1107).

3. De rechters mogen in de zaken die aan hun oordeel onderworpen zijn geen uitspraak doen bij wege van algemene en als regel geldende beschikking (art. 6 Ger.W.). Dit algemeen beginsel geldt eveneens ten aanzien van arresten van het Hof van Cassatie: de rechter die om een verweer te verwerpen slechts steunt op een cassatiearrest, zonder de redenen op te geven waarom hij de rechtsleer van het arrest aanneemt, verleent zodoende aan het cassatiearrest in strijd met art. 6 Ger.W. een algemene en verordenende draagwijdte (Cass., 27 mei 1975, R.W., 1975-76, 796, met noot, *Arr. Cass.*, 1975, 1020). Wanneer de rechter daarentegen de redenen opgeeft waarom hij zich bij de rechtsleer van een cassatiearrest aansluit, wordt art. 6 Ger.W. geenszins geschonden (Cass., 4 november 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 296). Inzake de motieven van de rechter en de motivering van een vonnis of arrest kan nuttig verwezen worden naar de beschouwingen van F.J. De Jong, "De motieven van den rechter en de motivering van het vonnis", *N.J.B.*, 1975, 541.

B. Voorwaarden van de rechtsvordering

4. Terwijl een minderjarige hetzij als eiser hetzij als verweerder in beginsel door zijn wettelijke vertegenwoordigers moet worden vertegenwoordigd, is dit niet het geval voor vorderingen met een strikt persoonlijk karakter, zoals de vordering tot opheffing van het verzet tegen het huwelijk (Rb. Dendermonde, 1 april 1976, R.W., 1975-76, 2507, met noot van J. Pauwels). De vordering van de minderjarige werd dan ook toelaatbaar verklaard.

Is een minderjarige als eisende partij niet vertegenwoordigd door zijn wettige vertegenwoordigers, dan kan de verweerder noch de niet-toelaatbaarheid, noch de nietigheid van de vordering opwerpen. Hij kan enkel de wettige vertegenwoordigers in zake roepen, om te vermijden dat de minderjarige bij zijn meerderjarigheid de geldigheid van zijn vordering zou betwisten (Arbrb. Hoei, 21 juni 1974, *Pas.*, 1975, III, 66).

Het belang moet overeenkomstig art. 18, 1e lid, Ger.W. niet alleen een reeds verkregen en dadelijk belang zijn, doch tevens rechtmatig (Hof Brussel, 22 januari 1975, R.W., 1974-75, 2098). Het Hof van Beroep te Brussel meent dat redenen van maatschappelijk belang aanleiding kunnen geven tot de toepassing van de in het adagium "Nemo auditur propriam turpitudinem allegans" vervatte regel.

Hoewel een rechtsvordering kan worden toegelaten, indien zij zelfs tot verkrijging van een verklaring van recht is ingesteld om schending van een ernstig bedreigd recht te voorkomen (art. 18, 2e lid, Ger.W.), kan niettemin een vordering tot loutere interpretatie van een tussen de gedingpartijen gesloten contract door de rechter niet als zodanig toelaatbaar verklaard worden (Hof Brussel, 12 november 1975, *J.T.*, 1976, 117).

Er dient op gewezen te worden dat de toelaatbaarheid van de tegenvordering volkomen onafhankelijk is van die van de hoofdeis, wat onder meer het geval is inzake verjaring. Zo heeft de dagvaarding waarbij de hoofdeis wordt ingeleid, geen invloed op de verjaring van de tegeneis, wanneer althans de door de dagvaarding ingestelde hoofdeis vreemd is aan de tegeneis van de verweerder (Arbrb. Nijvel, 19 juni 1974, *T.S.R.*, 1975, 134 ; Arbrb. Luik, 10 maart 1975, *Pas.*, 1975, III, 78).

Zo ook heeft inzake echtscheiding de tegeneis een volkomen eigen bestaan, onafhankelijk van de hoofdvordering (Rb. Hoei, 26 maart 1975, *J. Liège*, 1974-75, 284 ; anders : Rb. Brussel, 7 april 1976, R.W., 1975-76, 2522, waarin gezegd wordt dat een tegeneis het lot van de hoofdeis volgt).

Het optreden in rechte van groeperingen (zie Cass., 12 september 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 47 ; Hof Brussel, 8 mei 1973, R.W., 1974-75, 122 ; Hof

Luik, 18 juni 1973, R.P.S., 1974, 147) blijft aanleiding geven tot moeilijkheden. Inzake appartementsgebouwen werd gevonnisd dat een vordering door de syndicus in die hoedanigheid ingesteld en strekkende tot vergoeding van schade door een derde aan dit gebouw toegebracht, niet toelaatbaar is, om de reden dat een syndicus enkel in rechte kan optreden als mandataris van de algemene vergadering van eigenaars of als conventioneel gemachtigde ingevolge het reglement van medeëigendom (Vred. Deurne, 26 oktober 1973, *T. Vred.*, 1976, 71). Inzake de verkiezingen voor de ondernemingsraad en het comité voor veiligheid en hygiëne heeft de wetgever aan de representatieve organisaties van de werknemers, die geen rechtspersoonlijkheid bezitten, bevoegdheid toegekend om in rechte op te treden. Aldus heeft hij impliciet aangenomen dat die organisaties zullen handelen alsof ze rechtspersoonlijkheid hadden, door organen die vergeleken kunnen worden met die van een V.Z.W. en zonder dat alle leden van die organisaties, in de door de wetgever bedoelde gevallen, een speciale volmacht moeten geven om in rechte op te treden (Cass., 18 februari 1976, R.W., 1976-77, 502).

De problematiek van het optreden van groeperingen in rechte ter bescherming van collectieve belangen wordt uitvoerig rechtsvergelijkend behandeld door Mauro Cappelletti, "La protection d'intérêts collectifs et de groupe dans le procès civil (métamorphoses de la procédure civile)", *R. Internat. Dr. Comp.*, 1975, 571 e.v. Vermeldenswaard zijn eveneens het preadvies van S.V. Hoogendijk-Deutsch, "Groepsacties en algemeen belang in de administratief-rechterlijke procedure", en dat van E.M. Enschedé, "De actie ter behartiging van groeps- en algemene belangen in de civiele procedure", beide opgenomen in de *Handelingen 1976 der Nederlandse juristenvereniging*, deel 1.

C. Rechterlijk gewijsde

5. Het betrekkelijk karakter van de exceptie van het rechterlijk gewijsde werd eens te meer door het Hof van Cassatie bevestigd (Cass., 27 juni 1975, R.W., 1975-76, 1931, *Arr. Cass.*, 1975, 1163). Het raakt de openbare orde niet en kan slechts tussen partijen worden opgeworpen, maar dat belet niet dat de beslissing bewijskracht heeft ten aanzien van derden, onder voorbehoud van de rechtsmiddelen die de wet hun toekent, inzonderheid het incidenteel derden-verzet.

Uit het feit dat het voorwerp en de oorzaak van een rechtsvordering (zie desbetreffend Fr. Rigaux, "L'objet et la cause de la demande en droit judiciaire privé", *R. Crit. J.B.*, 1973, 239), waarover definitief is beslist, niet dezelfde zijn als die van een latere rechtsvordering tussen dezelfde partijen, moet

niet noodzakelijk worden afgeleid dat zulks niet het geval kan zijn ten aanzien van geen enkele aanspraak of betwisting van een partij in beide instanties, of dat de rechter derhalve een aanspraak kan aannemen waarvan de grondslag onverenigbaar is met het vroeger gewijsde. Aldus wordt het gezag van gewijsde in burgerlijke zaken miskend door de rechter op verwijzing, die na cassatie van de beslissing over de hoofdvordering alleen ingaat op het verweer van de verweerster in die rechtsvordering, dat namelijk de vertraging van de werken aan de eiseres te wijten is, daar inzake de tegeneis definitief beslist is dat de ene niet meer dan de andere partij aansprakelijk kan worden verklaard voor de vertraging (Cass., 20 februari 1975, R.W., 1974-75, 2594, met noot, J.T., 1975, 310, Arr. Cass., 1975, 696). Daarentegen heeft de rechterlijke beslissing die de weigering bekrachtigt van een verhuurder om een handelshuurovereenkomst te hernieuwen, zonder recht te doen over de toen niet betwiste geldigheid van het verzoek tot hernieuwing van die huurovereenkomst, met betrekking tot dat punt geen gezag van gewijsde bij een latere rechtsvordering van de uitgezette huurder tot betaling van een bijkomende vergoeding wegens uitzetting (Cass., 20 februari 1975, Arr. Cass., 1975, 691, R.W., 1974-75, 2550).

Het gezag van gewijsde wordt eveneens niet geschonden, wanneer een echtscheiding wordt ingeleid op nieuwe feiten, hoewel deze niettemin een zelfde grond tot echtscheiding uitmaken, waarop de vorige procedure eveneens gebaseerd was (Hof Luik, 19 februari 1975, J. Liège, 1974-75, 249).

Vaststaat dat een vonnis geen aanspraak mag inwilligen waarvan de grondslag niet te verenigen is met het vroeger gewijsde (Cass., 12 september 1975, Arr. Cass., 1976, 60).

Het gezag van gewijsde heeft tot gevolg dat een rechtbank gebonden is door haar eigen rechtspraak vastgelegd in een vonnis waartegen geen rechtsmiddel werd aangewend en waarin partijen stilzwijgend berust hebben door ter zitting te verschijnen (Rb. Brussel, 30 maart 1976, J.T., 1976, 427).

De bepalingen van het Ger.W. inzake het gezag van gewijsde zijn niet van toepassing in strafzaken (zie Cass., 26 mei 1972, R.W., 1972-73, 1913, J.T., 1973, 26). De bewijskracht van het strafvonnis m.b.t. derden en de gelding "erga omnes" worden eveneens niet aanvaard (Hof Luik, 28 januari 1975, J. Liège, 1974-75, 297; zie tevens A. Kohl, "L'action civile en dommages-intérêts résultant d'une infraction. Charge de la preuve de la cause de justification et autorité de chose jugée de la décision répressive antérieure", R. Crit. J.B., 1975, 372; E.V., "Des limites de l'autorité 'erga omnes' de la chose jugée au pénal", R.G.A.R., 1976, 9552).

P. Gothot onderzocht de voorwaarden waaraan een vreemd vonnis moet voldoen opdat de exceptie van gezag van gewijsde in België kan opgeworpen worden ("Les conditions auxquelles une décision étrangère peut fonder, en Belgique, l'exception de la chose jugée", R. Crit. J.B., 1975, 544).

D. Aanhangigheid en samenhang

6. Ten onrechte wordt een exceptie van aanhangigheid opgeworpen voor de rechtbank van koophandel, wanneer gesteld wordt dat er aanhangigheid bestaat tussen de voor de rechtbank van koophandel ingestelde eis en de door de strafrechter reeds beslechte vordering waarbij een provisionele schadevergoeding van één frank toegekend werd. De strafrechter heeft immers aldus zijn rechtsmacht uitgeput (Kh. Antwerpen, 6 september 1974, R.H. Antw., 1974, 278).

E. Onsplitsbaarheid

7. Het Hof van Beroep te Brussel meent ten onrechte dat een onsplitsbaar geschil vormt de eis tot betaling van een geldsom tegen verscheidene beweerde schuldenaars; wanneer de vordering tegenover één gedaagde ongegrond verklaard wordt, moet het hoger beroep niettemin aangetekend worden tegen alle medegedaagden (Hof Brussel, 5 november 1975, R.W., 1975-76, 1461).

Het hoger beroep ingesteld door slechts één van de drie aangestelde vereffenaars is niet-toelaatbaar (Arbh. Brussel, 23 december 1974, R.P.S., 1975, 149, met noot van P.J. Hislaine).

Een vordering ten aanzien van een hoofdschuldenaar en de solidaire borgen vormt slechts een onsplitsbaar geschil wanneer zou blijken dat de gezamenlijke tenuitvoerlegging van de ten aanzien van de solidaire borgen genomen beslissing en van een mogelijk andersluidende beslissing ten aanzien van de hoofdschuldenaar, materieel onmogelijk zou zijn (Cass., 16 januari 1976, R.W., 1975-76, 1961).

Als de rechter uitspraak moest doen over de door de huurder ingestelde vordering tot hernieuwing van de huur van een handelspand waarvan de wederpartijen onverdeelde eigenaars zijn, en over het geschil betreffende een overeenkomst van overdracht van zijn handelszaak door de huurder aan nog een andere procespartij, dat tussen deze laatsten gerezen is ten gevolge van de weigering van huurvernieuwing door voormelde eigenaars dan is het geschil onsplitsbaar in de zin van art. 31 Ger.W. (Cass., 4 juni 1976, R.W., 1976-77, 225, met noot i.v.m. onsplitsbare vordering en de *exceptio plurium litis consortium*).

F. Betekening en kennisgeving

8. De betekeningen aan vennootschappen met rechtspersoonlijkheid worden gedaan op de maatschappelijke zetel, of bij gebreke daarvan, de bedrijfszetel of, indien er geen is, aan de persoon of aan de woonplaats van een der beheerders, zaakvoerders of vennoten (art. 42, 5°, Ger.W.). Heeft de vennootschap een maatschappelijke zetel, dan moet het afschrift van de akte ter hand gesteld worden aan het orgaan dat of de aangestelde die krachtens de wet, de statuten of een regelmatige opdracht, bevoegd is om de rechtspersoon, zelfs samen met anderen, in rechte te vertegenwoordigen of een aangestelde of bediende van de vennootschap (art. 34 Ger.W.). Een betekening op de maatschappelijke zetel aan de vader van een afgevaardigd-beheerder is derhalve nietig (artt. 35, 2°, 42, 5°, 866 Ger.W.) (Arbrb. Namen, 16 oktober 1974, *J. Liège*, 1974-75, 69 en 294, *Pas.*, 1975, III, 41, *R.P.S.*, 1975, 43, met noot van Gilbert Demez).

De betekening aan een vennootschap in vereffening geschiedt op de maatschappelijke zetel of aan de woonplaats van een vereffenaar, waar het afschrift van de akte ter hand mag worden gesteld aan een bloedverwante, aanverwante, dienstbode of aangestelde van de vereffenaar. De afgifte aan de echtgenote van een der vereffenaars op de maatschappelijke zetel, waar deze niet ingeschreven is als hebbende aldaar zijn hoofdverblijf, is nietig (artt. 35, 42, 7°, 862, 866 Ger.W.) (Arbrb. Namen, 25 september 1974, *J. Liège*, 1974-75, 68 en 294, *Pas.*, 1975, III, 35, *R.P.S.*, 42, met noot van Gilbert Demez).

De door het Ger.W. bepaalde regels inzake betekening aan rechtspersonen hebben alleen tot doel de moeilijkheden tekeer te gaan die met de betekening aan de met de vertegenwoordiging van de rechtspersoon belaste personen gepaard gaan. Die regels beletten echter niet dat de betekening aan een rechtspersoon eveneens geldig kan geschieden door een betekening die overeenkomstig de bepalingen van de artt. 35 of 37 Ger.W. gedaan wordt aan de natuurlijke personen die samen als orgaan van die rechtspersoon, zich met deze laatste vereenzelvigen, die als zodanig worden gedagvaard en voor wie de akte uiteindelijk en in werkelijkheid bestemd is, daar zij in kennis van het voorwerp van de betekening moeten worden gesteld.

Aldus is de betekening van een dagvaarding van een V.Z.W. aan al de leden van de raad van beheer in die hoedanigheid, maar niet aan de vereniging zelf, rechtsgeldig als betekening aan de V.Z.W. (artt. 33, 34, 35 en 37 Ger.W.) (Cass., 24 oktober 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 256).

Het Hof van Beroep te Luik heeft niettemin beslist dat een betekening aan een vennootschap met

rechtspersoonlijkheid op een andere plaats dan op de maatschappelijke zetel nietig is, zelfs bij ontstentenis van geschaad belang (Hof Luik, 4 december 1975, *J. Liège*, 1975-76, 201).

Wanneer de Staat gedagvaard wordt in de persoon van twee ministers, kunnen de maatregelen genomen door de ene, zoals de betekening van de definitieve beslissing aan de tegenpartij, de Staat noch bevoordelen, noch benadelen als hij in het geding vertegenwoordigd is door de andere minister. Het Hof van Cassatie heeft bij deze gelegenheid duidelijk gesteld dat de Staat ten aanzien van derden slechts rechtsgeldig vertegenwoordigd is door de minister van het departement dat bevoegd is om kennis te nemen van het voorwerp van het geschil dat rechtstreeks het budget van het bewuste departement aanbelangt (Cass., 30 april 1975, *J.T.*, 1975, 674, *Arr. Cass.*, 1975, 951).

Elk verzuim of onregelmatigheid betreffende de vermelding dat de exploitanten en akten van tenuitvoerlegging betekend zijn aan de persoon of op de plaats die de wet bepaalt, brengt een nietigheid mede die ambtshalve door de rechter uitgesproken kan worden (art. 862, § 1, 9°, Ger.W.), wat niet het geval is voor een verzuim of een onregelmatigheid nopens de identiteit van de persoon aan wie de betekening gedaan is. Dit geldt onder meer voor de vermelding dat de betekening geschiedt aan de schoonzoon van gedaagde zonder enige bijkomende vermelding van de identiteit van deze persoon. De nietigheid van de betekening kan enkel opgeworpen worden door de gedaagde partij, mits het bewijs van een geschaad belang geleverd wordt. Bij verstek van de verweerder moet de rechter echter nagaan in hoeverre de rechten van de verdediging van de gedaagde eventueel geschonden werden (artt. 35, 2°, 43, 4°, 44, 860, 861, 862, § 1, 9°, 863 Ger.W.) (Arbrb. Namen, 16 oktober 1974, *Pas.*, 1975, III, 26, *J. Liège*, 1974-75, 70 en 294).

De gerechtsdeurwaarder is de enige verantwoordelijke voor zijn exploit. Indien hij meent dat de hem medegedeelde inlichtingen onvoldoende zijn om de persoon die hij moet dagvaarden te vereenzelvigen, dan mag hij ofwel betekenen, indien hij toch de persoon kan vereenzelvigen, ofwel niet betekenen en bijkomende inlichtingen vragen aan zijn lastgever (Vred. Brussel, 6e kanton, 18 december 1974, *T. Vred.*, 1976, 76).

Een gerechtsdeurwaardersakte is authentiek en heeft bewijskracht tot inschrijving wegens valsheid (Hof Luik, 4 december 1975, *J. Liège*, 1975-76, 201).

De betekening is geldig, wanneer ze gedaan wordt aan een persoon die "zichtbaar" meer dan zestien jaar is (art. 35 Ger.W.) (Vred. Brussel, 6e kanton, 18 december 1974, *T. Vred.*, 1976, 76). De geldigheid van een dagvaarding om voor de politierechtbank te verschijnen wordt niet beïnvloed door het

feit dat het afschrift van de akte is afgegeven aan een kind dat geen volle zestien jaar was, indien althans niet blijkt dat deze onregelmatigheid de rechten van de verdediging heeft geschonden (art. 45, 182, 184 en 211 Sv. ; art. 35 Ger.W.) (Cass., 26 mei 1975, R.W., 1975-76, 446, *Arr. Cass.*, 1975, 1014).

Uit de vergelijking van de artt. 43, lid 2, en 45 Ger.W. blijkt dat het voorschrift dat de persoon aan wie het afschrift van een exploit ter hand gesteld wordt, dit voor gezien tekent, niet op straffe van nietigheid, voorgeschreven is (Cass., 6 januari 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 502).

Een niet-gedagtekende dagvaarding is nietig : de rechtbank kan inderdaad niet nagaan in hoeverre de door de wet gestelde termijnen nageleefd werden (art. 862, § 1, 3°, Ger.W.) (Arbrb. Dinant, 9 januari 1975, *J. Liège*, 1974-75, 294, *Pas.*, 1975, III, 76).

Nietig is ook de dagvaarding waarvan het origineel niet door de gerechtsdeurwaarder is ondertekend. De aanwezigheid van een paraaf van de gerechtsdeurwaarder bij een verwijzing in de rand kan daaraan niets veranderen (Arbrb. Hasselt, 19 maart 1976, R.W., 1976-77, 299).

Het afschrift van het exploit moet op straffe van nietigheid, alle vermeldingen van het origineel bevatten en door de gerechtsdeurwaarder getekend zijn (art. 45 Ger.W.). Wanneer echter de vermelding van een vorm verzuimd is of onregelmatig is geschied, kan zulks geen nietigheid van de rechtspleging ten gevolge hebben, indien uit de gedingstukken blijkt dat die vorm werkelijk in acht genomen is (art. 867 Ger.W.) (Rb. Hoei, 19 februari 1975, *J. Liège*, 1974-75, 282).

Indien de eisende partij handelaar is, moet zij in de dagvaarding haar nummer van inschrijving in het handelsregister vermelden. De niet-vermelding ervan brengt geen procedurenietigheid mede, doch wel de niet-toelaatbaarheid van de vordering (Hof Brussel, 29 januari 1975, *Pas.*, 1975, II, 103). Het is echter niet voldoende dat zij dit nummer in haar conclusie opgeeft (Kh. Antwerpen, 22 april 1975, *R.H. Antw.*, 1974, 384). Daarbij komt nog dat de inschrijving in het handelsregister enkel vereist is voor de handelaars die in België handel drijven (Cass., 14 maart 1975, R.W., 1974-75, 2525, *Arr. Cass.*, 1975, 787).

De verplichting tot vermelding van de kosten in het exploit van dagvaarding heeft tot doel de rechter in staat te stellen na te gaan of de kosten behoorlijk en wettelijk werden berekend. De niet-vermelding van deze kosten brengt slechts de nietigheid mede, wanneer het verzuim de belangen van de partij die de exceptie opwerpt, schaadt (Rb. Brussel, 21 januari 1976, R.W., 1975-76, 2097, met noot van A. Vandeplas).

De betekening in het buitenland schept voornamelijk problemen ten aanzien van de Bondsrepu-

bliek Duitsland. Meestal rijst de vraag wanneer de betekening aldaar plaatsgevonden heeft, wat vooral inzake de termijn voor de rechtsmiddelen van groot belang kan zijn. Thans wordt algemeen aanvaard dat, als het exploit moet worden betekend volgens de toezendingswijze die voorgeschreven is in de Overeenkomst van 25 april 1959 tussen de Belgische regering en de regering van de Duitse Bondsrepubliek, d.w.z. door tussenkomst van de procureur-generaal of de procureur des Konings, er enkel en alleen betekening in de zin van art. 40, lid 1, Ger.W. is op het ogenblik dat de voorzitter van het Landsgericht of Amtsgericht in wiens ambtsgebied de geadresseerde zich bevindt, de aan deze af te geven akte ontvangt. De betekening en/of kennisgeving aan de betrokkene volgens het Duitse intern recht speelt derhalve geen rol. Dit geldt eveneens bij het ter zake in gebreke blijven van de Duitse overheid (Hof Brussel, 3 oktober 1974, *J.T.*, 1975, 81 ; Hof Brussel, 16 december 1974, *J.T.*, 1975, 316, *Pas.*, 1975, II, 82 ; Cass., 24 maart 1975, R.W., 1975-76, 347, met noot "De betekening in het buitenland", *Arr. Cass.*, 1975, 828 ; Cass., 30 oktober 1975, R.W., 1975-76, 2039, met noot, *J.T.*, 1976, 24).

Ook R. Ledoux heeft de betekening in het buitenland en de draagwijdte van art. 20, lid 1, van het Verdrag van 27 september 1968 inzake verstekprocedure besproken ("La signification des actes judiciaires à l'étranger et la convention de Bruxelles (art. 20, al. 2) ou la fin d'une iniquité", *J.T.*, 1975, 635).

Op te merken valt dat het op 15 november 1965 te Den Haag tot stand gekomen verdrag inzake de betekening en de kennisgeving in het buitenland van gerechtelijke stukken in burgerlijke zaken en in handelszaken, in Nederland in werking is getreden op 2 januari 1976, na neerlegging van de bekrachtigingsoorkonde op 3 november 1975 (zie *Staatsblad*, 21 januari 1976) (M.H. Van Hoogstraten, "Inwerkingtreding van het Haags Verdrag inzake de betekening en de kennisgeving in het buitenland van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken", *N.J.B.*, 1976, 152 ; H.E. Ras, "Haags notificatie-verdrag", *N.J.B.*, 1976, 299).

Vermeldenswaard is alvast het praktisch handboek van Paul Mertens : *De betekening in het buitenland (bij deurwaardersexploit)*, met wetteksten, verdragen en modellen.

Naar luid van art. 40, 4e lid, Ger.W. is ongedaan de betekening van een exploit aan een onbekende woonplaats, die aan het parket van de procureur des Konings is gedaan, als de partij op wier verzoek de betekening van een exploit is verricht, deze woonplaats kende. Dit is vanzelfsprekend niet het geval voor de betekening van een exploit gedaan aan het parket van de procureur des Konings,

waarin melding wordt gemaakt van de woonplaats in het buitenland van de partij, voor wie de betekening bestemd is, ten einde de akten van betekening over te zenden overeenkomstig de bepalingen van een internationaal verdrag (Cass., 10 maart 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 769).

Inzake kennisgeving bij gerechtsbrief werd geoordeeld dat de bepalingen van art. 46 Ger.W. niet op straffe van nietigheid voorgeschreven zijn, zodat bijgevolg bij niet-vermelding van de betekening aan de persoon of aan woonplaats de rechter, zelfs ambtshalve, geen nietigheid kan uitspreken (Vred. Verviers, 31 oktober 1975, *J. Liège*, 1975-76, 95 ; zie H. Braeckmans, "Zes jaar kennisgeving bij gerechtsbrief", *R.W.*, 1974-75, 784-785).

G. Termijnen

9. Termijnen van hoger beroep of verzet, op straffe van verval gesteld, die na de gerechtelijke vakantie verstrijken, zij het om redenen zoals bedoeld in art. 55 Ger.W., zijn niet voor verlenging overeenkomstig art. 50, 2e lid, Ger.W. vatbaar (Rb. Brussel, 13 juni 1975, *J.T.*, 1975, 509, met noot van H. Bocken).

De verlenging van art. 50, 2e lid, Ger.W., tot de 15e dag van het nieuw gerechtelijk jaar geldt enkel wanneer zowel de *dies a quo* als de *dies ad quem* in de gerechtelijke vakantie vallen. Indien nu de vervaldag een zaterdag, een zondag of een wettelijk feestdag is, dan wordt deze verplaatst op de eerstvolgende werkdag, die dan in de termijn begrepen is overeenkomstig art. 53 Ger.W. en eventueel niet meer in de gerechtelijke vakantie valt. Dan zijn de voorwaarden van art. 50, 2e lid, Ger.W., niet meer vervuld (Hof Brussel, 23 december 1975, *J.T.*, 1976, 117, met noot) en kan er aldus geen sprake zijn van enige verlenging.

Tevens zij opgemerkt dat art. 50, 2e lid, Ger.W. limitatief geïnterpreteerd wordt en derhalve enkel van toepassing is op de termijnen van hoger beroep of verzet bedoeld in de artt. 1048 of 1051 Ger.W., en bijgevolg niet op die van de artt. 1277 of 1306 Ger.W. inzake echtscheiding of scheiding van tafel en bed (Hof Brussel, 5 juni 1973, *J.T.*, 1974, 213 ; Hof Brussel, 13 juni 1975, *J.T.*, 1975, 509).

De berekeningswijze inzake de termijnen zoals geregeld in het Ger.W. wordt vaak als model aangewend in andere rechtsplegingen, wat mogelijk is overeenkomstig art. 2 Ger.W. (zie Cass., 15 oktober 1975, *R.W.*, 1975-76, 918 ; Cass., 30 juni 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1169 ; Rb. Brussel, 7 april 1976, *R.W.*, 1975-76, 2522), doch blijft zelf aanleiding geven tot betwistingen en interpretatiegeschillen voornamelijk inzake de *dies ad quem* (art. 53, Ger.W.) (zie nochtans Cass., 20 juni 1974, *R.W.*, 1974-75, 255, *Arr. Cass.*, 1974, 1161, *J.T.*, 1974,

494, *R. Not. B.*, 1975, 42, *Rec.Gén.Enr.Not.*, 1976, 28). Vaststaat echter dat termijnen fataal kunnen zijn en derhalve de nodige waakzaamheid vanwege de partijen vragen (men leze J. Leyten, "Fatale termijnen", *R.W.*, 1975-76, 2458, en *R.W.*, 1976-77, 382).

II. Rechterlijke organisatie

A. Hoven en rechtbanken — Leden

10. De taak van de rechter blijft de juristen blijkbaar boeien. Na W.J. Ganshof van der Meersch, "Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt", *Arr. Cass.*, 1973, 5, *J.T.*, 1973, 509, *R.W.*, 1973-74, 113, besteedde F. Dumon in zijn openingsrede enkele overwegingen aan de opdracht van hoven en rechtbanken (*R.W.*, 1975-76, 193, *J.T.*, 1975, 541).

M. Storme op zijn beurt behandelde de actieve rol van de rechter (in *Liber Amicorum Prof. J. Van Houtte*, Gent, 1975, p. 967) en J. Mertens de Wilmars de taak van de rechter t.a.v. het economisch recht (*R.W.*, 1976-77, 257).

Tevens kan verwezen worden naar de bedenkingen van A. Perrot, "Les pouvoirs du juge dans le procès civil", *R. Dr. Internat. Dr. Comp.*, 1973, 7, naar de Handelingen 1975 der *Nederlandse Juristen-vereniging* M.G. Rood, "Heeft de rechter een taak in zogeheten politieke zaken?", p. 5 ; H. Wedeven, "Taak en positie van de rechterlijke macht in onze samenleving", p. 71 ; J. Leyten, "De positie van de rechterlijke macht in de samenleving", p. 99 ; G. Schuyt, "De rol van rechtspraak en rechterlijke macht in een democratische samenleving", p. 173, en het themanummer van het *Advocatenblad* 1976 inzake de taakopvatting van rechter en advocaat in de civiele procedure (J.M. Bellaert, p. 355 ; J.W.M. van der Grinten, p. 363 ; D. den Hartog, p. 384).

Inzake rechterlijke organisatie kan verwezen worden naar de talrijke beschouwingen van E. Verougstraete, "Faut-il instituer dans les Cours d'appel des chambres à conseiller unique", *J.T.*, 1975, 32 ; "Vers un abaissement de la limite d'âge pour les magistrats", *J.T.*, 1975, 467 ; "De contestés à contestataires", *J.T.*, 1975, 735) en het preadvies van E. Krings, "Vorming en selectie van magistraten", *R.W.*, 1975-76, 2465, alsmede het voorstel van A. Fettweis inzake opleiding en benoeming van magistraten : "Esquisse d'une solution minimale du problème de la formation et du recrutement des magistrats", *J.T.*, 1975, 87 ; zie tevens *Parl. Besch., Senaat*, 1975-1976, nr. 691/1 ; *Parl. Besch., Senaat*, 1975-76, nr. 763/1 ; *Parl. Besch., Kamer*, 1975-76, nr. 670/1).

Ook het mens- en maatschappijbeeld van de rechter werd belicht: M. Van Hoecke, "Mens- en Maatschappijbeeld van de rechter", Bibliotheek van gerechtelijk recht, Gent, 1975; T.P.R., 1975, 575.

B. Dienst

11. Meestal hebben de incidenten i.v.m. de verdeling van de burgerlijke zaken onder de afdelingen, kamers of rechters van een zelfde rechtbank van eerste aanleg betrekking op de bevoegdheidssfeer van de burgerlijke rechter, de jeugdrechter en de voorzitter van dit rechtscollege (zie nochtans inzake moeilijkheden in de beslagprocedure: Hof Antwerpen, 3 november 1975, R.W., 1975-76, 1378; Rb. Brussel, 8 december 1970, Pas., 1971, III, 25, R. Not. B., 1976, 185, J.T., 1971, 28).

De toekenning van de zaak aan een bepaalde afdeling, kamer of rechter is definitief, indien het incident niet vóór ieder ander middel of niet bij de opening van de debatten uitgelokt werd (Hof Brussel, 27 november 1974, R.W., 1974-75, 2345).

De arrondissementsrechtbank is ter zake onbevoegd (Arrond. Brussel, 27 november 1974, J.T., 1975, 157).

C. Het openbaar ministerie

12. Voornamelijk het ambtshalve optreden van het openbaar ministerie in burgerlijke zaken, zoals bedoeld in het art. 138, 2e lid, Ger.W., gaf aanleiding tot talrijke betwistingen.

Het openbaar ministerie kan zich slechts ambtshalve partij stellen, wanneer de openbare orde in gevaar wordt gebracht door een toestand die verholpen moet worden. Aldus kan het openbaar ministerie slechts ambtshalve tussenkomen in een reeds aanhangige zaak over een betwisting van de leugenachtige erkenning van een natuurlijk kind door de erkenner zelf, wanneer blijkt dat zijn tussenkomst ertoe strekt een toestand te verhelpen die een gevaar oplevert voor de belangen van de openbare orde die het moet beschermen, onder meer inzake jeugdbescherming (Cass., 28 maart 1974, Arr. Cass., 1974, 829, J.T., 1974, 427, R.W., 1974-75, 343, met noot). Uit de omstandigheid alleen dat de erkenning van het natuurlijk vaderschap leugenachtig werd gedaan, kan echter niet worden afgeleid dat eruit, door het feit zelf, een toestand voortgevloeid is, die het optreden of de tussenkomst van ambtswege van het openbaar ministerie rechtvaardigt.

De openbare orde wordt niet in gevaar gebracht door een toestand die verholpen moet worden, bij een miskenning van een regel dat de verjaring van de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf niet toepasselijk is, wanneer de vordering uit

het niet-nakomen van contractuele verplichtingen ontstaat, daar die regel alleen de particuliere belangen van de gedingpartijen raakt (Cass., 4 december 1974, R.W., 1974-75, 1435, Arr. Cass., 1975, 399).

Het is niet voldoende dat een wettelijke bepaling van openbare orde of die de openbare orde raakt geschonden werd; bovendien moet deze schending een toestand in het leven roepen, waardoor de openbare orde in gevaar wordt gebracht en die dus niet gehandhaafd kan worden, wat onder meer het geval is inzake arbeidsongevallen (Cass., 12 februari 1975, R.W., 1974-75, 2548, Arr. Cass., 1975, 656). Het karakter van openbare orde van een wet kan *a priori* en op zichzelf geen ambtshalve tussenkomst van het openbaar ministerie rechtvaardigen (Arbh. Bergen, 24 november 1975, J.T. Trav., 1976, 147; zie tevens A. Fettweis, "Incompétence territoriale de la juridiction d'appel — Ordre public — Action publique civile", J.T., 1976, 133).

Een toestand die verholpen dient te worden bestaat niet op grond van de enkele omstandigheid dat een werkloosheidsuitkering krachtens art. 131, § 1, lid 1, K.B. 20 december 1963, vanaf een vroegere datum ontzegd had moeten worden dan de datum waarop zij door het bestreden arrest op grond van art. 133, laatste lid, van dit besluit ontzegd werd (Cass., 3 september 1975, T.S.R., 1976, 54, Arr. Cass., 1976, 19).

Het openbaar ministerie bij de arbeidsgerechten, met name de arbeidsauditoraten en auditoraten-generaal, oefent voor de politierechtbank en de rechtbank van eerste aanleg de strafvordering uit in de aangelegenheden die behoren tot de bevoegdheid van de arbeidsgerechten, zodat de leden van het openbaar ministerie bij deze gerechten in de regel alleen bevoegd zijn om de strafvordering uit te oefenen wegens overtreding van de wettelijke bepalingen waarvan melding wordt gemaakt in art. 1 van de Wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten voor de toepassing waarvan de arbeidsrechtbanken ingevolge art. 8 van deze wet bevoegd zijn (artt. 155 en 585 Ger.W.) (Cass., 28 januari 1975, R.W., 1975-76, 34, Arr. Cass., 1975, 594; Cass., 9 maart 1976, Info-Jura, 176, 92).

Deze bevoegdheid van het openbaar ministerie bij de arbeidsgerechten moet echter beperkend worden uitgelegd (Hof Brussel, 3 juni 1975, J.T., 1975, 588; zie tevens C. Bastjaens, "La limite des pouvoirs du parquet social selon l'art. 138, al. 3 C.J.", J.T. Trav., 1974, 17).

Art. 138 Ger.W. bepaalt dat de arbeidsauditoraten zich kunnen wenden tot de parastatale instellingen die een betwiste beslissing hebben getroffen, om het overzenden te verkrijgen van het bestuurlijk dossier op grond waarvan de betwiste beslissing werd genomen. Voormeld artikel bepaalt echter geen termijn voor de mededeling van deze be-

stuurlijke inlichtingen (*Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1975-76, 1983).

Sinds de inwerkingtreding van de artt. 150 en 156 Ger.W. wordt het ambt van het openbaar ministerie bij de politierechtbanken uitgeoefend door de procureur des Konings van het arrondissement. Deze magistraat en zijn substituten kunnen, in de uitoefening van hun ambt bij deze rechtbank, bijgegaan worden door een of meer politiecommissarissen of door gerechtelijke officieren of agenten bij de parketten, die door de Koning zijn aangewezen (artt. 150 en 156 Ger.W.). Derhalve kan het Hof van Cassatie geen acht slaan op een memorie tot staving van een voorziening van de procureur des Konings tegen een vonnis van de politierechtbank die ondertekend is door iemand anders dan de procureur des Konings of een van zijn substituten die zich de officier van het openbaar ministerie of bij deze rechtbank noemt (Cass., 11 maart 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 778).

Ingevolge voormeld cassatiearrest hebben de gerechtelijke autoriteiten in een circulaire voorgeschreven dat de handtekening van de persoon die de procureur des Konings bijstaat, op de stukken van rechtspleging en apostillen die van het politieparket uitgaan, moet worden voorafgegaan door de formule: "Voor de Procureur des Konings, de politiecommissaris (of gerechtelijk officier of agent) die hem bij de politierechtbank bijstaat" (*Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1975-76, 895).

Merken wij op dat zodra een zaak ingevolge hoger beroep aanhangig is gemaakt bij het hof van beroep, het openbaar ministerie ambtshalve handelend niet meer vertegenwoordigd wordt door de procureur des Konings, maar wél door de procureur-generaal bij het hof van beroep. Niet ontvankelijk is derhalve het tegen de procureur des Konings gericht cassatieberoep (Cass., 24 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 1382, *Arr. Cass.*, 1975, 256).

D. Onverenigbaarheden

13. De gerechtelijke deskundige die zijn opdracht vervult, oefent geen gerechtelijk ambt uit in de zin van art. 292 Ger.W. Dit betekent onder meer dat de geneesheer die zitting heeft in de schoot van de commissie voor de bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers en tevens opgetreden is als gerechtelijke deskundige ten aanzien van de betrokkene zich niet moet verschonen en bijgevolg ook niet gewraakt kan worden (Cass., 21 januari 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 568).

Art. 292 Ger.W. is echter wél van toepassing op een advocaat die als geassumeerde rechter zitting neemt in een zaak ten aanzien van een partij die hij ooit vertegenwoordigd heeft. Het algemeen beginsel volgens hetwelk niemand tegelijkertijd én rechter én

partij mag zijn in een zelfde zaak, is van openbare orde. De miskennis van de artt. 292, 293, 297 en 304 Ger.W. heeft bijgevolg de nietigheid van de genomen beslissing tot gevolg (Cass., 13 oktober 1975, *J.T.*, 1975, 712).

Art. 292 Ger.W. is eveneens van toepassing, wanneer blijkt dat de rechter reeds eerder van dezelfde zaak kennis heeft gekregen in de hoedanigheid van openbaar ministerie (Hof Brussel, 19 februari 1975, *Pas.*, 1975, II, 111).

Het algemeen rechtsbeginsel, vervat in art. 292 Ger.W., geldt overeenkomstig art. 2 Ger.W. eveneens in strafzaken (Cass., 30 september 1975, *J.T.*, 1976, 80).

E. Balie

14. Bij Wet van 2 juli 1975, *Staatsblad*, 15 juli 1975, werd art. 428 Ger.W. op Europese leest geschoeid: niet alleen wie Belg is, doch ook wie onderdaan is van een lid-staat van de E.E.G., in het bezit van het diploma van doctor (lees licentiaat) in de rechten, de bij de wet vastgestelde eed heeft afgelegd en ingeschreven is op het tableau van de Orde of op de lijst van stagiairs, kan de titel van advocaat voeren en het beroep van advocaat uitoefenen. Het arrest van het Hof van Luxemburg van 21 juni 1974, *R.W.*, 1974-75, 139, met noot, *J.T.*, 1974, 547, met noot van J.-V. Louis, *S.E.W.*, 1974, 558, met noot van R.A.A. Duk, ligt aan deze wetswijziging ten grondslag (zie "Advocaat", *R.W.*, 1975-76, 52). Vóór de wetswijziging kon een vreemde advocaat slechts bij gelegenheid in België pleiten, zonder de partij te mogen vertegenwoordigen en steeds met inachtneming van de deontologische regels (Hof Brussel, 16 december 1974, *J.T.*, 1975, 316, *Pas.*, 1975, II, 82). De strijdigheid van het nationaliteitsvereiste zoals bepaald in het oude art. 428 Ger.W. met het art. 52 E.E.G.-Verdrag werd niettemin algemeen erkend (Hof Brussel, 27 januari 1975, *J.T.*, 1975, 204 met noot van G.-A. Dal, *Pas.*, 1975, II, 100), ook door de Raad van State (*R.v.St.*, 5 maart 1975, *J.T.*, 1975, 316).

Bij voormelde wet werd tevens het opschrift van de eerste titel van boek III van deel II van het Ger.W. vervangen. Dit heeft tot gevolg dat advocaten van een balie gevestigd in de zetel van een hof van beroep niet meer de titel van advocaat bij het hof van beroep mogen voeren. Er werd echter in een overgangperiode van twee jaar voorzien voor de advocaten die ingeschreven waren op het tableau van de advocaten van een balie gevestigd in de zetel van een hof van beroep en dit vóór 1 januari 1975 (art. 3 van de Wet van 2 juli 1975) (zie desbetreffend A. Fontigny, "Avocat près la cour d'appel", *J.T.*, 1975, 576).

De plicht tot geheimhouding van een advocaat

raakt de openbare orde en strekt zich uit tot geheel zijn activiteit. Ook wanneer hij in de uitoefening van zijn beroep om medeplichtigheid aan het plegen van een misdrijf wordt verzocht, is hij tot geheimhouding verplicht. Er anders over beslissen zou erop neerkomen het absoluut karakter van de verplichting tot geheimhouding in het gedrang te brengen (Hof Brussel, 18 juni 1974, R.W., 1974-75, 1772, J.T., 1976, 11, Pas., 1975, II, 42). De tuchtraad van beroep te Brussel heeft er echter anders over beslist: een advocaat is niet tot geheimhouding gehouden, indien een persoon op hem een beroep doet, uitsluitend met het oog op zijn medewerking aan het plegen van een misdrijf. Het beroepsgeheim strekt zich volgens de tuchtraad van beroep niet uit tot feiten die wegens hun onwettigheid niet alleen vreemd zijn aan de uitoefening van het beroep van advocaat, maar tevens rechtstreeks hiermede strijdig zijn (Tuchtraad van beroep Brussel, 20 mei 1975, Pas., 1975, II, 66).

Het Ger.W. heeft de lastgeving in hoofde van de advocaten bij de vertegenwoordiging van de partijen veralgemeend (art. 440, 2e lid, Ger.W.). Thans zijn ten aanzien van de advocaat de regels van de lastgeving van toepassing, wat tot gevolg heeft dat alle handelingen van de advocaat geacht worden te zijn verricht door de lastgever zelf. Derhalve kan de cliënt als lastgever geen overmacht aanvoeren ten aanzien van het doen en laten van zijn advocaat. Deze leer van het Hof van Cassatie (Cass., 24 januari 1974, J.T., 1974, 463, Arr. Cass., 1974, 576 met uitvoerige noot van W.G.) werd consequent toegepast door het Hof van Beroep te Luik (Hof Luik, 30 april 1975, J.T., 1975, 551).

De ondertekening van een procedureakte door een medewerker van de advocaat die de partij vertegenwoordigt, verandert hieraan niets en is bijgevolg rechtsgeldig (Rb. Marche-en-Famenne, 13 maart 1975, J. Liège, 1974-75, 268).

Aan de ontvankelijkheid van het hoger beroep doet niet af dat, terwijl de naam van de advocaat van de appellante in de akte vermeld is, het verzoekschrift ondertekend is door een advocaat die *loco* die advocaat is opgetreden en die het verzoekschrift heeft neergelegd, zoals bewezen is door de akte van neerlegging die, door de griffier door middel van een stempel opgesteld, een authentieke akte uitmaakt. De leesbaarheid van de handtekening van advocaten wordt door geen enkele wetsbepaling vereist (Hof Brussel, 22 december 1975, R.W., 1976-77, 88).

De regel van art. 440, 2e lid, Ger.W. geldt voor alle handelingen die de advocaat uitvoert als houder van de stukken en als vertegenwoordiger der partijen (Arbh. Brussel, 22 april 1974, R.W., 1974-75, 546).

Vanzelfsprekend kan de advocaat zijn cliënt niet

vertegenwoordigen overeenkomstig art. 440, 2e lid, Ger.W. wanneer een persoonlijke verschijning van de betrokkene wettelijk verplicht is in strafzaken (Cass., 27 oktober 1975, J.T., 1976, 407, met noot van Paul Tapie).

De Orde van Advocaten van een bepaalde balie kan vrijwillig tussenkomen in een geding waarbij een van haar leden betrokken is, op grond dat zij er voldoende moreel belang bij kan hebben. Dit is alvast het geval bij principiebeslissingen betreffende het beroep van advocaat. Aldus werd beslist dat de inschrijving op het tableau van de Orde van Advocaten recht geeft op het voeren van de titel van advocaat, doch niet noodzakelijkerwijze inhoudt dat wie ingeschreven is effectief het beroep van advocaat uitoefent, wat van belang is inzake ziektevergoedingen (Arbrb. Luik, 5 december 1974, J. Liège, 1974-75, 276).

Bedenkingen nopens de advocatuur leze men in *De advocatuur: meer stand dan bijstand. De rechtshulp in België ontleed*, uitgegeven door de Advokatenkollektieven en wetswinkels van België.

Zeer lezenswaardig is het werkje van J.C. Hooftman, *De advocaat en de rechtshulp*, Zwolle 1976.

F. Gerechtsdeurwaarders

De gerechtsdeurwaarder-stagiair is geen eigenlijke zelfstandige, zoals de advocaat-stagiair, maar kan beschouwd worden als helper van de gerechtsdeurwaarder bij wie hij in stage is. Hij is bijgevolg helper van een zelfstandige, zoals een stagiair bij een notaris die ten opzichte van zijn patroon niet verbonden is door een bediendencontract, terwijl de notaris-klerk of bediende het wel is (Arbh. Gent, 11 april 1975, J.T. Trav., 1976, 88).

Wanneer een gerechtsdeurwaarder in rechte gedagvaard wordt, hoewel hij persoonlijk geen beroepsfout begaan heeft, doch enkel de door de partij of haar advocaat gegeven opdracht uitgevoerd heeft, kan hij bij tegeneis een vordering tot schadevergoeding wegens tergend en roekeloos proces instellen (Rb. Luik, 16 oktober 1974, Pas., 1974, III, 76, J. Liège, 1975-76, 83).

Het tarief voor de akten van de gerechtsdeurwaarders raakt de openbare orde. Het vervoergeld van de gerechtsdeurwaarders is voor de akten in burgerlijke zaken forfaitair vastgesteld (artt. 519-520 Ger.W.; art. 15 K.B. 12 september 1969). Voor de verdeling van het vervoergeld van de gerechtsdeurwaarders voor de akten in burgerlijke zaken tijdens een zelfde reis en in dezelfde plaats opgemaakt, moet onder een zelfde plaats verstaan worden een zelfde gemeente, deel van een gemeente of een zelfde gehucht waarvan sprake is in het boek der wettelijke afstanden. De werkelijke verplaatsing kan geen voorrang genieten op de forfaitaire bereke-

ningswijze van het Ger.W. en van art. 15 van het K.B. van 12 september 1969 (Cass., 10 september 1975, R.W., 1975-76, 2517, Arr. Cass., 1976, 53, T.S.R., 1976, 227). Dit cassatiearrest gaf aanleiding tot een parlementaire vraag (*Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1975-76, 2643).

Volgens de bedoeling van de wet heeft de aan de raad van de arrondissementskamer van gerechtsdeurwaarders toegekende tuchtregeling het karakter van een inwendig huishoudelijk reglement. De wet heeft van die raad geen rechter gemaakt en van zijn beslissingen en beraadslagingen geen vonnissen. Tegen een door de raad overeenkomstig art. 531 Ger.W. opgelegde tuchtstraf staat geen cassatieberoep voor de betrokkene open (Cass., 12 juni 1975, R.W., 1975-76, 1089, Arr. Cass., 1975, 1084, met noot).

De aansprakelijkheid van de gerechtsdeurwaarder is van contractuele aard. Hij kan door zijn opdrachtgever aangesproken worden voor niet of te laat uitgevoerde opdrachten. Hij moet de *dominus litis* steeds op de hoogte houden van het verloop van de procedure (Hof Bergen, 10 maart 1975, Pas., 1975, II, 139).

(Tweede deel in volgend nummer)

J. LAENENS
Assistent U.I.A.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 15 FEBRUARI 1977

Voorzitter : de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur : de h. Versée

Advocaat-generaal : de h. Lenaerts

Advocaat : mr. Devers

Strafvordering—Dagvaarding—Betekening—Artt. 43, 6°, en 45 Ger.W.—Toepasselijk—Nietigheid—Toepassing van art. 861 Ger.W.

In strafzaken wordt de betekening van de dagvaarding geregeld door de bepalingen van hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek, in zoverre de toepassing ervan verenigbaar is met de wetsbepalingen en de rechtsbeginselen van de straffordering.

De toepassing van art. 43, 6°, Ger.W., dat de vermelding van de omstandige opgave van de kosten der akte voorschrijft op straffe van nietigheid, en van art. 45, naar luid waarvan het afschrift van het exploit op straffe van nietigheid alle vermeldingen van het origineel moet bevatten, is niet onverenigbaar met enige wetsbepaling of een rechtsbeginsel ter zake van de dagvaarding in strafzaken.

Op de ten deze geldende procedureregels van de artt. 43, 6°, en 45 Ger.W. is ook art. 861 Ger.W. toepasselijk, volgens hetwelk de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren indien het aangevoerde verzuim of de aangevoerde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt.

T.

Uittreksel uit de conclusie van het openbaar ministerie

Het vonnis verwerpt de twee middelen van eiseres, volgens welke zowel de dagvaarding voor de politierechtbank als die in hoger beroep nietig zijn, de eerste omdat het afschrift van het exploit van betekening de omstandige opgave van de kosten der akte niet vermeldt, de tweede omdat

het exploit als jaar van betekening 1970 in plaats van 1976 draagt.

Beide middelen worden ook in de voorziening voorgedragen.

Het eerste, dat de opgave van de kosten betreft, is afgeleid uit de schending van artikel 43, 6°, van het Gerechtelijk Wetboek, luidens hetwelk het exploit van betekening, op straffe van nietigheid, de omstandige opgave van de kosten der akte moet vermelden.

Volgens het eerste onderdeel voorziet deze bepaling "in de absolute nietigheid van een betekeningsexploot in geval van ontbreken van enige van de door dit artikel verplicht gestelde vermeldingen".

Uw arrest van 12 maart 1974¹ overweegt in aansluiting op de rechtspraak van vóór het Gerechtelijk Wetboek², dat in strafzaken de dagvaarding maar kan worden nietigverklaard wegens het ontbreken van een essentieel bestanddeel van de akte of schending van de rechten van de verdediging. Maar in dit arrest volgt deze overweging op de beschouwing "dat in strafzaken, het exploit van dagvaarding, wat zijn geldigheid betreft, niet beheerst wordt door artikel 702 van het Gerechtelijk Wetboek, maar door de artikelen 145, 182, 184 en 211 van het Wetboek van Strafvordering, welke geen nietigheid van de dagvaarding uitvaardigen".

De geformuleerde regel wordt dus hieruit afgeleid dat het Wetboek van Strafvordering geen nietigheid voorschrijft, terwijl artikel 702 van het Gerechtelijk Wetboek, dat daarin wel voorziet, niet toepasselijk is.

Mag nu uit het arrest van 12 maart 1974 worden afgeleid dat de niet-toepasselijkheid van artikel 702 inhoudt dat ook de artikelen 43 en 45 van het Gerechtelijk Wetboek in strafzaken geen toepassing vinden?

Artikel 702 bepaalt de inhoud van de dagvaarding, m.n. de identiteit van partijen, het onderwerp van de vordering en de middelen, de bevoegde rechter en plaats en datum van de terechtzitting. Maar bovendien bepaalt dit artikel dat het exploit van dagvaarding deze opgaven op straffe van nietigheid moet bevatten "behalve de vermeldingen bepaald in artikel 43". En "behalve" betekent hier kennelijk "be-nevens"; de Franse tekst luidt overigens "outre les mentions prévues à l'article 43".

Deze verwijzing naar artikel 43 in artikel 702 volstaat naar mijn gevoelen niet om het eerste niet toepasselijk te verklaren omdat het tweede geen toepassing vindt, en dit om de volgende twee redenen:

1° Het zinsdeel "behalve de vermeldingen bepaald in artikel 43" heeft niet tot doel de opsomming van de opgaven die de dagvaarding moet bevatten, aan te vullen met die van

¹ Arr. Cass., 1974, 768.

² Bull. en Pas., 1966, I, 445.

artikel 43 ; het wil alleen de aandacht erop vestigen dat er naast het voorschrift dat de inhoud van de dagvaarding bepaalt, nog regels zijn betreffende de redactie van elk exploit van betekening en deze ook op de dagvaarding toepasselijk zijn, omdat deze akte bij deurwaardersexploot wordt betekend.

2° Het arrest van 12 maart 1974 stelt uitdrukkelijk dat artikel 702 geen toepassing vindt "wat de *geldigheid* van de dagvaarding betreft". Deze beperking wijst erop dat er daarnaast nog andere regels in acht moeten worden genomen. En deze betreffen met name de *betekening* van het deurwaardersexploot, die geregeld wordt door hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek. Dit bepaalt o.m. aan wie, hoe, wanneer en waar de betekening moet geschieden en ook welke vermeldingen het exploit van betekening moet bevatten. Ontbreken deze vermeldingen, die artikel 43 opsomt, dan is niet de dagvaarding als zodanig ongeldig, maar het exploit van betekening nietig.

In de praktijk komt dat natuurlijk op hetzelfde neer, omdat zowel die vermeldingen als de opgaven opgesomd in artikel 702, in dezelfde akte voorkomen en zij zelfs ten dele samenvallen, bijvoorbeeld wat de identiteit van de partijen betreft.

Maar dit belet niet dat de artikelen 43 en 702 een eigen finaliteit hebben en dat het eerste toepassing kan vinden in gevallen waarin het tweede niet geldt ; dit volgt zelfs uit de aard zelf van beide bepalingen, aangezien artikel 43 de betekening regelt van alle deurwaardersexploiten, ook die welke geen dagvaarding zijn.

Artikel 702 bepaalt de inhoud van de dagvaarding waardoor een vordering wordt ingeleid. In strafzaken geldt dit artikel niet, omdat het Wetboek van Strafvordering deze aangelegenheid regelt. In zoverre dit luidens de artikelen 145 en 182 bij dagvaarding geschiedt, moet deze ook betekend worden. Maar dit wetboek regelt de wijze van betekening niet. Daarop zijn dus, krachtens artikel 2, de regels van het Gerechtelijk Wetboek toepasselijk, tenzij hun toepassing niet verenigbaar is met de toepassing van de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering. Zo kan bijvoorbeeld de dagvaarding door of aan het openbaar ministerie niet de naam en de voornaam bevatten van de persoon op wiens verzoek of aan wie zij wordt betekend zoals artikel 43, 2° en 3°, voorschrijft, omdat niet de persoon van de procureur des Konings maar het ambt dagvaardt of gedagvaard wordt.

Maar geen bepaling van het Wetboek van Strafvordering of geen rechtsbeginsel in strafzaken maakt het onmogelijk dat het exploit van betekening de opgave van de kosten vermeldt, zoals bepaald in het 6° van hetzelfde artikel, waarvan eiseres de schending aanklaagt.

En niet alleen het origineel, maar ook het afschrift moet, luidens artikel 45, deze vermeldingen op straffe van nietigheid bevatten.

Nu zou nog kunnen worden opgemerkt dat de opgave van de kosten de wijze van betekening niet raakt en de reden waarom de desbetreffende vermelding op straffe van nietigheid is voorgeschreven, niet dezelfde kan zijn als die van de andere in artikel 43 opgesomde vermeldingen.

Het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging maakte te dien aanzien een duidelijk onderscheid : artikel 67 legde alleen de gerechtsdeurwaarder de verplichting op de kosten te vermelden op straffe van een geldboete.

Het Gerechtelijk Wetboek daarentegen stelt deze vermelding gelijk met alle andere en schrijft voor dat alle én in het exploit van betekening én op het afschrift op straffe van nietigheid moeten voorkomen.

En men ziet moeilijk in met welke bepaling of beginsel van strafvordering de vermelding van de kosten onverenigbaar zou zijn.

Artikel 43, 6°, is derhalve toepasselijk op de betekening van de dagvaarding in strafzaken, zoals overigens alle overige bepalingen van hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek toepassing vinden, met inachtneming van de door artikel 2 gestelde beperking.

Volledigheidshalve moge worden opgemerkt dat het arrest van 26 mei 1975³ de betekening van de dagvaarding aan

een kind van minder dan 16 jaar toetst aan artikel 35, lid 3, en het arrest van 26 juni 1972⁴ beslist dat de betekening aan de beklaagde die geen gekende woon- of verblijfplaats in België maar wel in het buitenland heeft, geregeld wordt door artikel 40. Beide bepalingen van genoemd artikel acht het Hof dus ook toepasselijk in strafzaken.

Indien de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de betekening in beginsel toepasselijk zijn in strafzaken, moet een schending ervan in de regel ook tot de nietigheid van de akte leiden, wanneer de naleving op straffe van nietigheid is voorgeschreven, zoals het geval is met de artikelen 43 en 45. Ook al zijn deze artikelen alleen toepasselijk op de vormvereisten van de dagvaarding en niet op de inhoud ervan en ook al zijn de door die artikelen voorgeschreven vermeldingen daarom geen wezenlijke bestanddelen van de akte, toch kan het ontbreken van die vermeldingen op het afschrift van het exploit derhalve de nietigheid van de dagvaarding tot gevolg hebben.

Deze stelling doet dan echter een tweede vraag rijzen : of meteen ook de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de excepties van nietigheid gelden, en o.m. artikel 861, luidens hetwelk de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren, indien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt.

Uw arrest van 23 mei 1972⁵ heeft artikel 862, § 1, 4°, reeds toegepast in strafzaken.

In zijn openingsrede van 1 september 1966 besluit Procureur-Generaal Hayoit de Termicourt het onderzoek van de voornoemde vraag met het genuanceerde antwoord "qu'aux procédures répressives ne seront applicables ni l'article 860 du Code judiciaire, en tant qu'il dispose que la nullité doit être formellement prescrite par la loi, ni l'article 861, dans la mesure où il s'agit d'une formalité constituant un élément essentiel de l'acte, ni les articles 864 et 865 ; en d'autres termes, les nullités demeureront régies, en matière répressive, par les règles actuellement suivies, sous réserve de l'article 867 du Code judiciaire"⁶.

Uit de argumentatie blijkt zeer duidelijk dat de Procureur-Generaal tot dit besluit komt, omdat hij de toepassing van die bepalingen onverenigbaar acht met de aard van de strafvordering. En dit argument krijgt des te meer gewicht, wanneer men bedenkt dat de Procureur-Generaal o.m. heeft willen aantonen dat de tekst van artikel 2 zoals hij op dat ogenblik gesteld was, onvolledig was, omdat hij toen nog niet bepaalde dat de regels van het Gerechtelijk Wetboek op andere rechtsplegingen geen toepassing vinden, wanneer deze geregeld worden door wetsbepalingen of rechtsbeginselen waarvan de toepassing niet verenigbaar is met de bepalingen van dit wetboek. Deze beperking werd door de Kamercommissie eraan toegevoegd om aan de bezwaren van de Procureur-Generaal tegemoet te komen⁷.

In het licht van deze beschouwingen komt het mij voor dat de opvatting van Procureur-Generaal Hayoit de Termicourt niet te kort wordt gedaan, wanneer men het geciteerde besluit zo interpreteert dat de genoemde bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek niet toepasselijk zijn op de regels die het Wetboek van Strafvordering zelf stelt of die hierin impliciet vervat liggen. Dit wil o.m. zeggen dat een door dit wetboek opgelegd vormvereiste op straffe van nietigheid voorgeschreven kan zijn, ook al is dit niet uitdrukkelijk bepaald, en dat de belangen van de beklaagde niet geschaad moeten zijn om de nietigverklaring mogelijk te maken van een proceshandeling die moet worden gesteld met toepassing van en overeenkomstig de bepalingen of beginselen van de strafrechtspleging, wanneer een wezenlijk bestanddeel van die handeling ontbreekt.

Anders is het evenwel, wanneer bij ontstentenis van een ter zake geldende regel van strafvordering, in het strafproces een procedureregule van het Gerechtelijk Wetboek moet worden toegepast. Alsdan is er geen enkele reden om aan

⁴ Arr. Cass., 1972, 1026.

⁵ Arr. Cass., 1972, 884.

⁶ Considérations sur le projet de Code judiciaire, nr. 11, blz. 26.

⁷ Gedr. St., Kamer, 1965-66, nr. 59/49, blz. 4-7.

³ Arr. Cass., 1975, 1014.

die regel niet dezelfde draagwijdte te geven als in de door het Gerechtelijk Wetboek geregelde rechtspleging en aan de niet-naleving ervan niet dezelfde sanctie te verbinden als die welke dit wetboek eraan verbindt; zoniet geldt niet meer dezelfde regel, wat toch het opzet van artikel 2 is.

Past men een procedureregule van het Gerechtelijk Wetboek toe, dan zijn de bepalingen betreffende de excepties van nietigheid uiteraard ook van toepassing. Is de naleving van die procedureregule op straffe van nietigheid voorgeschreven, dan moet de draagwijdte van die sanctie bepaald worden met toepassing van de artikelen 861 e.v. In verband met artikel 43 merkt het Senaatsverslag op: "de strengheid van deze sanctie wordt evenwel verzacht door het beginsel van artikel 861"⁸. Dit geldt telkens als artikel 43 toepassing vindt, ook in het strafproces. Zoniet zou men aan deze bepaling een andere draagwijdte geven dan die welke zij volgens het Gerechtelijk Wetboek heeft en zou men, in strijd met artikel 2, de door dit wetboek gestelde regel niet toepassen op alle rechtsplegingen.

Hieruit volgt dat, wanneer, zoals ten deze, het afschrift van de dagvaarding voor de politierechtbank de opgave van de kosten niet vermeldt, zoals door de artikelen 43, 6°, en 45 van het Gerechtelijk Wetboek op straffe van nietigheid is voorgeschreven, de rechter deze akte, overeenkomstig artikel 861 dan nietig kan verklaren, indien dit verzuim de belangen schaadt van de partij die de exceptie inroept.

Stelt de rechter vast dat dit niet het geval is, dan volstaat dit om de dagvaarding regelmatig en geldig te verklaren.

Artikel 173 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging, zoals het door het Koninklijk Besluit nr. 300 van 30 maart 1936 werd gewijzigd, stelde een analoge regel als artikel 861 van het Gerechtelijk Wetboek. Volgens uw rechtspraak vond dit artikel geen toepassing wanneer een substantieel vormvereiste niet werd nageleefd⁹. Maar de Koninklijke Commissaris voor de Gerechtelijke Hervorming onderstreept in zijn verslag met de meeste nadruk dat artikel 861 elke afwijking verbiedt die de rechtspraak in genoemd artikel 173 "had aangebracht ten voordele van de zogenaamde substantiële formaliteiten"¹⁰.

Gaat het om een door het Gerechtelijk Wetboek op straffe van nietigheid voorgeschreven procedureregule, dan verbiedt artikel 861 zeer uitdrukkelijk de onregelmatige akte al dan niet nietig te verklaren naargelang een al dan niet wezenlijk bestanddeel van de akte ontbreekt.

En dit geldt evenzeer, wanneer de procedureregulen, zoals die van hoofdstuk VII van het eerste deel, in strafzaken worden toegepast. Hierin ligt dan ook een wezenlijk verschil met de regels die door het Wetboek van Strafvordering worden gesteld en waarop artikel 861 niet van toepassing is.

Concreet betekent dit dat, wat de betekening van de dagvaarding in strafzaken betreft, de nietigverklaring alleen kan worden uitgesproken, indien het verzuim van of de onregelmatigheid in de door het Gerechtelijk Wetboek op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, zoals die van de artikelen 43 en 45, de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt, terwijl, wat de geldigheid van diezelfde dagvaarding betreft, de door uw arrest van 12 maart 1974 geformuleerde regel blijft gelden dat de nietigheid alleen kan worden uitgesproken, indien een wezenlijk bestanddeel van die akte ontbreekt of indien blijkt dat de onregelmatigheid de rechten van de verdediging heeft geschonden.

Ten aanzien van deze laatste voorwaarde is het verschil natuurlijk minder groot, omdat de belangen van de beklaagde uiteraard geschaad zijn, wanneer zijn recht van de verdediging is geschonden. Maar de rechter hoeft, zoals het bestreden vonnis doet, de weigering het exploit van betekening nietig te verklaren niet te verantwoorden door de dubbele overweging dat én eisers belangen niet werden geschaad én zijn recht van verdediging niet werden geschonden.

Ten deze stelt het vonnis in elk geval uitdrukkelijk vast dat "niet is gebleken dat door deze onregelmatigheid (m.n. het ontbreken van de opgave der kosten op het afschrift

van het exploit) de belangen van beklaagde werden geschaad".

Derhalve heeft het artikel 43, 6°, van het Gerechtelijk Wetboek niet geschonden door de dagvaarding niet nietig te verklaren.

Het eerste onderdeel van het eerste middel faalt dan ook naar recht.

Conclusie: *verwerping*.

Arrest

Gelet op het bestreden vonnis, op 30 september 1976 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brugge;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 43, 6°, van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat, eerste onderdeel, het vonnis, na te hebben vastgesteld dat de aan beklaagde betekende kopie van de oorspronkelijke dagvaarding voor de politierechtbank te Brugge van 29 oktober 1975 enkel vermeldt "kosten zijn zoals op het origineel", beslist dat deze onregelmatigheid geen nietigheid van de dagvaarding meebrengt, vermits bovendien moet blijken dat door deze onregelmatigheid de belangen van beklaagde werden geschaad en de rechten van de verdediging werden gekrenkt,

terwijl het bepaalde in artikel 43 van het Gerechtelijk Wetboek, dat duidelijk en zonder mogelijke betwisting is, voorziet in de absolute nietigheid van een betekeningsexploot in geval van ontbreken van enige van de door dit artikel verplicht gestelde vermeldingen;

tweede onderdeel, doordat het vonnis bovendien stelt dat ten deze door het niet-vermelden van de kosten, de rechten van de verdediging niet werden geschonden, nu beklaagde van deze kosten kennis kon nemen op het origineel van de dagvaarding, dat berustte in het strafdossier en ter griffie regelmatig ter inzage lag,

terwijl de rechtbank aldus oordeelt dat het voor beklaagde of haar raadsman de plicht is het strafdossier ter griffie in te zien, wat geen wetsbepaling voorschrijft, aangezien het hier een recht van de verdediging betreft dat vrijelijk al dan niet kan worden uitgeoefend; dat beklaagde kennis genomen heeft van de kosten van de dagvaarding uit geen enkel procedurestuk, zeker niet uit enig zittingsblad blijkt; beklaagde zich aldus op dit stuk niet heeft verdedigd en kunnen verdedigen, wat een schending van haar rechten meebrengt;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat in strafzaken de betekening van de dagvaarding geregeld wordt door de bepalingen van hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek, in zoverre de toepassing ervan verenigbaar is met de wetsbepalingen en de rechtsbeginselen van de strafvordering;

Overwegende dat artikel 43 van het Gerechtelijk Wetboek de in zijn 6° aangeduide vermelding van "de omstandige opgave van de kosten der akte" voorschrijft op straffe van nietigheid en dat luidens artikel 45 het afschrift van het exploit op straffe van nietigheid alle vermeldingen van het origineel moet bevatten; dat de toepassing van deze bepalingen niet onverenigbaar is met enige wetsbepaling of een rechtsbeginsel ter zake van de betekening van de dagvaarding in strafzaken;

Overwegende dat op de ten deze geldende procedure-regelen van de artikelen 43, 6°, en 45 van het Gerechte-

⁸ Gedr. St., Senaat, 1964-65, nr. 170, blz. 34.

⁹ Cass., 5 april 1963 (Bull. en Pas., 1963, I, 855) en noot 1 op blz. 857.

¹⁰ Blz. 351; zie ook blz. 350.

lijk Wetboek, artikel 861 van dit wetboek toepasselijk is ; dat luidens dit artikel de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren, indien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt ;

Dat nu het vaststelt dat niet gebleken is dat ten deze de belangen van de beklaagde werden geschaad door de in het middel aangehaalde onregelmatigheid, het vonnis wettelijk beslist dat deze laatste geen nietigheid van de dagvaarding medebrengt ;

Dat het onderdeel naar recht faalt ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat eiseres in haar conclusie in hoger beroep stelde dat "uit de debatten zoals ze werden gevoerd door de politierechter, niet blijkt dat concludante in kennis werd gesteld van de kosten verbonden aan de genoemde dagvaarding ; dat om deze redenen de rechten van de verdediging werden geschonden en de dagvaarding nietig was" ;

Overwegende dat de rechters in hoger beroep de aangevoerde nietigheid voortvloeiende uit de schending van de rechten van de verdediging afwijst door te beschouwen dat op de aan eiseres betekende kopie vermeld werd "kosten zijn zoals op het origineel", en dat "beklaagde van deze kosten kennis kon nemen op het origineel van de dagvaarding, dat berustte in het strafdossier en ter griffie regelmatig ter inzage was ; het nietvermelden van de kosten evenmin een hinder voor beklaagde kon zijn om haar verdediging ten gronde uit te brengen" ;

Overwegende dat door deze beschouwing de rechters geenszins oordelen dat eiseres of haar raadsman de plicht hadden het dossier te gaan inzien ter griffie, maar dat ze van deze mogelijkheid gebruik hadden kunnen maken, indien ze van oordeel waren dat de onwetendheid van de kosten van de dagvaarding een hinder was voor de rechten van de verdediging ;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 43 en 702 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat in de aanzegging van de akte van hoger beroep met bevel tot dagvaarding, de instrumenterende gerechtsdeurwaarder als datum van de betekening 24 februari 1970 vermeldde en beklaagde werd gedagvaard voor een zitting van de rechtbank, die het bestreden vonnis verleende, vastgesteld op een datum in hetzelfde jaar ; het bestreden vonnis de opgeworpen nietigheid van dit exploit verwerpt door te zeggen dat het hier om een materiële vergissing ging,

terwijl ieder betekeningsexploit, dagvaarding inbegrepen, een authentieke akte is, waarin de niet-naleving van de op straffe van nietigheid voorgeschreven vermeldingen, om welke oorzaak ook, de akte onregelmatig en nietig maakt, minstens enige erin voorkomende verplichte vermelding als juist dient te worden beschouwd tot aanvechting wegens valsheid zodat beklaagde terecht de nietigheid opwierp van een exploit waarnaar ze zich niet meer kon schikken en dus ook niet geschikt heeft :

Overwegende dat het vonnis oordeelt dat in de aanzegging van de akte van beroep met dagvaarding van 24 februari 1976 de gerechtsdeurwaarder bij materiële vergissing 1970 geschreven heeft in plaats van 1976 ; dat het er onder meer op wijst dat de feiten dateren van 1974, de akte van hoger beroep met bevel tot dagvaarding ondertekend werd op 20 februari 1976 en de beroepsakte zelf uitdrukkelijk vermeldt dat de zitting was gesteld op 11 maart 1976, om eruit te besluiten dat het eiseres niet kan zijn ontgaan dat het een louter materiële vergissing betrof ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

ARBEIDSHOF TE GENT

1e KAMER — 16 SEPTEMBER 1976

Voorzitter : de h. De Sutter

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Schepens en Paeme

Advocaten : mrs. Duerinck en Verhofste

Arbeidsongeval—Aanvullende verzekering voor loongedeelte dat loongrens te boven gaat—Bevoegde rechtbank—Begrip "Werkelijk verdiend jaarlijks loon".

Uit de algemene bewoordingen van art. 579, 1°, Ger. W. volgt dat de arbeidsgerechten bevoegd zijn om kennis te nemen van vorderingen tegen de arbeidsongevallen-verzekeraar zowel m.b.t. de AOW-uitkeringen, als m.b.t. de verzekeringsprestaties die in de polis zijn bedongen om een bijkomende bescherming te verlenen aan werknemers wier basisloon de grens van de verplichte verzekering overschrijdt.

De in de polis m.b.t. de bijkomende dekking inzake arbeidsongevallen gebezigde termen "werkelijk verdiend jaarlijks loon", bedoelen niet het loon dat op het ogenblik van het ongeval werkelijk reeds genoten was, maar het loon in zijn gangbare betekenis berekend over één jaar, waartegen de getroffene op het ogenblik van het ongeval tewerkgesteld was.

N.V. D. t/ Van W. en Van H.

Nopens de bevoegdheid

Overwegende dat overeenkomstig het inleidend exploit eiseressen de vergoedingen opeisen die verschuldigd zouden zijn ingevolge het dodelijk arbeidsongeval van hun echtgenoot en vader, en dit op grond van de verzekeringspolis-arbeidsongevallen, afgesloten onder nummer 4170/B 41000, 10.621 en B. 46.00010 ;

Dat deze "polis-arbeidsongevallen", afgesloten tussen de werkgever van het slachtoffer en appellante, in werkelijkheid één polis betreft, met inlasblad en bijzon-

dere voorwaarden van 18 september 1973, waarbij naast de wettelijke arbeidsongevallenverzekering een bijzondere overeenkomst werd gesloten voor bepaalde werknemers die tegen een hoger loon dan de wettelijk beperkte jaarloongrens waren tewerkgesteld;

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering dan ook niets anders beoogt dan de totale vergoeding na een arbeidsongeval te krijgen zoals contractueel overeengekomen tussen werkgever en verzekeraar;

Overwegende dat overeenkomstig artikel 579, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, de arbeidsrechtbank kennis neemt van de "vorderingen betreffende de vergoeding van schade voortkomend uit *arbeidsongevallen*, uit ongevallen op de weg van en naar het werk en uit beroepsziekten";

Dat, nu de tekst van de wet de bevoegdheid niet beperkt tot de vorderingen betreffende de schade voortkomend uit de Arbeidsongevallenwet, doch algemeen gesteld is, het zonder belang is of deze schadevergoeding verschuldigd is krachtens de wet en/of krachtens bijkomende contractuele verplichtingen;

Dat het feit dat sommige bepalingen van de Arbeidsongevallenwet t.a.v. de extralegale vergoeding worden uitgesloten, het karakter van de vordering geenszins wijzigt en het geheel van de vordering steeds de opeising van de schade voortkomend uit een arbeidsongeval betreft;

Dat trouwens, naast de uitsluiting van sommige bepalingen, de toepassing van andere bepalingen van de Arbeidsongevallenwet uitdrukkelijk bedongen werd, o.m. wat de interpretatie van de verzekerde ongevallen, de vaststelling van het bedrag van de vergoedingen en de aanduiding van de begunstigten betreft;

Overwegende dat ook de theorie van de samenhang van vorderingen ter zake niet dienend is, nu er in werkelijkheid slechts één globale vordering aanhangig werd gemaakt;

Dit zelfs, mocht er sprake zijn van twee samenhangende vorderingen, de arbeidsrechtbank om de bovenstaande reden in toepassing van artikel 579, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek voor beide *ratione materiae* bevoegd zou zijn;

Ten gronde

Overwegende dat eerst dient te worden nagegaan of de extralegale dekking van toepassing is en in welke mate;

Overwegende dat de ingelaste bijzondere polisvoorwaarde onder meer bepaalt:

"De waarborg van de huidige polis is enkel van toepassing voor het in de bijzondere voorwaarden vermeld personeel dat in vast dienstverband is bij de verzekeringsnemer en waarvan 'het werkelijk verdiend jaarlijks loon' het wettelijk barema overschrijdt."

"De huidige polis waarborgt voor deze werknemers de vergoedingen op basis van de wetgeving op de arbeidsongevallen voor het gedeelte van het 'werkelijk verdiend jaarlijks loon' dat het wettelijk barema overschrijdt. Het 'werkelijk verdiend jaarlijks loon' waarvan het excedent voor vergoeding in aanmerking komt zal nochtans de 750.000 fr. per jaar en per persoon niet overschrijden."

Verder: "Voor de vaststelling van dit *excedent-loon*

zal geen toepassing geëist worden van artikel 34 tot en met artikel 40 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971."

Nopens de interpretatie van de termen "werkelijk verdiend jaarlijks loon"

Overwegende dat appellante opwerpt dat de erfge-rechtigden van getroffenene geen aanspraak kunnen maken op extralegale vergoedingen omdat de getroffenene op het ogenblik van zijn overlijden nog geen werkelijk verdiend loon had genoten dat het wettelijk barema (lees: jaarloongrens) overschreed;

Dat appellante bewust het woord "jaarlijks" negeert en tot staving van haar zienswijze zich beroept op de clause dat voor de vaststelling van het excedentloon geen toepassing gemaakt zal worden van artikel 34 tot en met artikel 40 van de Arbeidsongevallenwet;

Overwegende dat uit de uitsluiting van deze wetsbepalingen enkel kan worden afgeleid dat voor de vaststelling van het "werkelijk verdiend jaarlijks loon" geen toepassing kan worden gemaakt van de techniek tot berekening van het wettelijk basisloon, m.n. van het gezamenlijk ook bij andere werkgevers verdiende loon in de loop van het jaar dat het ongeval voorafgaat, van eventuele aanvulling met hypothetisch loon, van aanvulling met vakantiegeld, enz.;

Overwegende dat dit geenszins betekent, zoals appellante wil doen geloven, dat de waarborg van de polis enkel verworven wordt wanneer het "reeds verdiende loon" in de verzekerde firma de wettelijke jaarloongrens bereikt en overschrijdt;

Overwegende dat een dergelijke interpretatie onver-enigbaar is met de term "jaarlijks" loon;

Dat de inwerkingtreding van de polis, wat de inwerkingtreding van alle gevolgen — ook de dekking van het risico — impliceert, bedongen werd met ingang van 1 januari 1974;

Dat nu er geen enkele wacht- of carenstijd werd gesteld, de inwerkingtreding zonder enige beperking geldt vanaf 1 januari 1974;

Dat overigens het aangaan van een extralegale verzekering juist tot doel heeft de getroffenene of diens gerechtigden te beschermen tegen het loonverlies veroorzaakt door een ongeval in de mate dat de wettelijke regeling voor diegenen die hoge lonen genieten dit verlies niet dekt;

Dat de werknemer vanaf zijn indiensttreding in vast verband dit risico loopt en het derhalve de bedoeling van contractanten is geweest dit risico vanaf de datum van de inwerkingtreding van de polis te dekken;

Overwegende dat de redenering van appellante erop neer komt dat zij geen risico te dragen heeft zolang de werkelijk verdiende bezoldiging van de getroffenene het plafond van de wettelijke loongrens niet bereikt, niettegenstaande in casu premies betaald dienden te worden vanaf 1 januari 1974;

Dat bij het aannemen van haar thesis er premie-plicht is zonder dekking van het risico, ook al wordt de premie bij het einde van het kwartaal pas berekend en geïnd;

Overwegende dat de termen "werkelijk verdiend jaarlijks loon" derhalve niet anders kunnen betekenen — rekening houdend met de bedoeling van partijen en de

aard van het te dekken risico — dan het loon in zijn gangbare betekenis berekend over één jaar, waartegen de getroffene op het ogenblik van het ongeval tewerkgesteld was bij zijn werkgever-contractant van de polis ;
(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

KORT GEDING — 25 NOVEMBER 1976

Voorzitter : de h. Kiekens

Advocaten : mrs. Coel, Gilis en De Ridder

Bevoegdheid—Bevoegdheidsgeschil—Kort geding—Territoriale bevoegdheid—Dringende noodzakelijkheid—Uitspraak over de excepties.

Als een exceptie van onbevoegdheid ratione loci wordt aangevoerd zonder dat een verwijzing naar de arrondissementsrechtbank wordt gevraagd, oordeelt de voorzitter in kort geding zelf over de bevoegdheid overeenkomstig de artt. 568 en 639 Ger.W.

Als in een zaak die voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg in kort geding is gebracht, de dringende noodzakelijkheid wordt betwist, vindt art. 88, § 2, Ger.W. geen toepassing ; krachtens art. 584 Ger.W. oordeelt de voorzitter als rechter in kort geding zelf of het geval spoedeisend is en dient hij derhalve zelf over zijn al dan niet bevoegdheid als rechter in kort geding te beslissen.

De B. en M. t/ G. en G.

(...)

Overwegende dat, voor zover de eerste verweerder opwerpt dat of de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Turnhout of de rechtbank van koophandel ten gronde, zij het die van Turnhout of van Mechelen, bevoegd zou zijn, het niet gaat om een incident in verband met de verdeling van de burgerlijke zaken onder de afdelingen, kamers of rechters van deze rechtbank van eerste aanleg te Mechelen, doch om een exceptie van onbevoegdheid van deze rechtbank met inroeping van de bevoegdheid van een andere rechtbank, zodat daarop niet het voorschrift van art. 88, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek toepasselijk is, doch wel het voorschrift van de artt. 568 en 639 van het gerechtelijk wetboek ;

Overwegende dat nu op die, door de eerste verweerder voorgedragen exceptie van onbevoegdheid van deze rechtbank ten voordele van de bevoegdheid van een andere rechtbank, de eisers desbetreffende vóór de sluiting der debatten geen verwijzing hebben gevorderd naar de arrondissementsrechtbank, wij zelf overeenkomstig de voornoemde de artt. 568 en 639 van het Gerechtelijk Wetboek desbetreffende uitspraak moeten doen over de bevoegdheid ;

Overwegende dat voor zover de eerste verweerder opwerpt dat er geen spoedeisendheid is ter zake en dat derhalve de zaak beslecht zou dienen te worden door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen ten gronde,

zulks geen exceptie van niet-ontvankelijkheid vormt doch een exceptie van onbevoegdheid van de rechter in kort geding ;

Overwegende dat het daarbij dan alleszins gaat om een exceptie van onbevoegdheid van de rechter in kort geding ten voordele van de rechter ter gronde gebaseerd op een beweerd ontbreken van spoedeisendheid van het geval ;

Overwegende dat in tegenstrijd met het voorschrift van art. 88, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek, het krachtens art. 584 van het Gerechtelijk Wetboek, de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg is die als rechter in kort geding zelf te oordelen heeft of hij het geval spoedeisend acht en die derhalve zelf over zijn al dan niet bevoegdheid als rechter in kort geding dient te beslissen ;

Overwegende dat immers het eerste lid van voormeld art. 584 van het Gerechtelijk Wetboek luidt : "De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg doet, in alle gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak in alle zaken, behalve die welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt" ;

Overwegende dat daarin dus duidelijk is voorgeschreven dat de rechter in kort geding zelf dient te beslissen of hij het geval al dan niet spoedeisend acht ;

Overwegende dat zulks in overeenstemming is met het hele opzet van het Gerechtelijk Wetboek, dat de snelheid van de procedure beoogt, en desbetreffend in een zaak die volgens minstens één der partijen spoedeisend is, geen vertraging in de procedure wil teweegbrengen in de eventualiteit dat de rechter in kort geding de zaak inderdaad spoedeisend acht ;

Overwegende dat of nu de zaak beslecht dient te worden door de rechtbank ten gronde of door de rechter in kort geding, ratione materiae alleszins de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen bevoegd is omdat krachtens art. 568 van het Gerechtelijk Wetboek de rechtbank van eerste aanleg een algemene bevoegdheid heeft, behalve voor de vorderingen welke rechtstreeks voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie komen, en het geen vordering betreft die volgens het Gerechtelijk Wetboek tot de bevoegdheid van enige andere rechtbank behoort ook niet tot die van de rechtbank van koophandel, aangezien alleszins reeds de aanleggers geen kooplieden zijn en er ter zake geen speciale bevoegdheid van de rechtbank van koophandel bestaat, en zij ook ratione loci bevoegd is, zulks krachtens art. 564, 1° en 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, daar een der verweerders, namelijk de tweede, zijn woonplaats heeft in het gerechtelijk arrondissement Mechelen en vermits de verbintenis waarover het geschil loopt ontstaan is in het arrondissement Mechelen en deze er werd of verder moet worden uitgevoerd ;

Overwegende dat immers uit de tekst van het desbetreffend algemeen en bijzonder bestek in hun bundel voorgebracht door de eisers en dat ondertekend werd door de architect, de bouwheer en de aannemer, blijkt dat het werd opgemaakt te Mechelen en onbetwist de werken moesten worden uitgevoerd te Rijmenom, gelegen in het gerechtelijk arrondissement Mechelen ;

Overwegende dat de eerste verweerder opwerpt dat ter zake geen spoedeisend karakter aanwezig is daar

de installatie (verwarming) reeds in werking is van november 1974 en dat volgens hem de klachten van eisers gaan over een niet behoorlijke werking van het zomerregime en over kleine details en dat de eisers sinds 30 november 1974 nog een factuur aan hem moeten betalen van 48.233 fr. en dat de laatste herstellingen die door een ander moesten geschieden slechts 500 fr. kosten op een zaterdag ;

Overwegende dat er tot nog toe geen gegevens werden naar voren gebracht blijkens welke eisers ooit de installatie definitief als goed zouden hebben aanvaard ;

Overwegende dat luidens het inleidend exploit van dagvaarding deze gebeurde omdat onder meer, althans volgens aanleggers :

— een oorspronkelijk voorziene "buitenvoeler" uiteindelijk niet geplaatst werd ;

— het expansievat bestendig overloopt bij gebruik van warm water ;

— bij zomerregime de radiatoren eveneens warmen ;

— aan de drierwegenkraan de handle ontbreekt ;

— bij werking van de brander er zich overvloedig rook vormt die een onaangename geur afscheidt met als gevolg klachten van de geburen ;

— bepaalde zogeheten "thermostatische kranen" onregelbaar zijn ;

— onvoldoende isolatie werd aangebracht rond de buizen van de centrale verwarming met als gevolg groot warmteverlies ;

— het reinigingsgat voorzien in de schouw van de centrale verwarming te smal is, zodat de schouw niet kan gereinigd worden ;

— de buizen lawaai maken bij de inwerkingtreding van de centrale verwarming ;

Overwegende dat er verder luidens een proces-verbaal van vaststelling van 13 november 1976 van gerechtsdeurwaarder G. Wijnen uit Mechelen door deze werd vastgesteld dat de installatie voortdurend en hevig lekte ter hoogte van het expansievat waar het voorheen wel abnormaal doch slechts sporadisch lekte en dat de kelder volliep ondanks zelfs de watertoevoer was afgesneden ;

Overwegende dat derhalve waar de wintertijd nadert, zulks van aard is om de zaak werkelijk spoedeisend te achten ;

Overwegende dat krachtens art. 584, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek de rechter in kort geding om het even welke vaststellingen of deskundige onderzoeken mag bevelen zelfs met raming van de schade en opsporing van de oorzaken ervan ;

Overwegende dat derhalve het hierna omschreven deskundig onderzoek zich opdringt ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 29 DECEMBER 1976

Voorzitter : de h. Van Malderen

Rechters : mevr. Viérin en Vaes

Openbaar ministerie : de h. Debruyne

Advocaat : mr. Hirsch loco Terfve

Echtscheiding—Op grond van meer dan tien jaar feitelijke scheiding—Geesteszieke verweerder—Vertegenwoordiging.

Bij echtscheiding op grond van art. 232, 2e lid, B.W. wordt de verweerder vertegenwoordigd door zijn voogd, zijn voorlopige bewindvoerder, of bij gebreke daarvan door een beheerder ad hoc vooraf door de voorzitter van de rechtbank aangewezen op verzoek van de eisende partij.

Nu ten deze de geesteszieke verweerder noch op het ogenblik van het indienen van het verzoekschrift noch op het ogenblik van de betekening van de dagvaarding vertegenwoordigd wordt zoals voorgeschreven is door art. 232, 2e lid, B.W., is de vordering niet ontvankelijk.

C. t/ P.

Overwegende dat verweester hoewel regelmatig opgeroepen niet verschijnt noch in persoon noch iemand in haar naam ;

Overwegende dat beide partijen van Belgische nationaliteit zijn ;

Overwegende dat eiser de echtscheiding vordert op grond van het feit dat hij en verweester sedert meer dan 10 jaar feitelijk gescheiden leven ;

Overwegende dat uit de voorgelegde attesten blijkt dat verweester in het psychiatrisch instituut ... te ... opgenomen werd op 30 mei 1942 en er op heden nog verblijft ; dat ze in die gemeente ingeschreven is ten titel van woning en verblijft sedert 24 januari 1957 ;

Overwegende dat art. 232, 2e lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat, indien de feitelijke scheiding van meer dan 10 jaar het gevolg is van de toestand van krankzinnigheid of van diepe geestesgestoordheid waarin de andere echtgenoot zich bevindt en uit deze toestand een duurzame ontwijking van het huwelijk blijkt, voor het toekennen van de echtscheiding op deze grond die echtgenoot vertegenwoordigd wordt door zijn voogd, zijn algemene of bijzondere voorlopige bewindvoerder of bij gebreke daarvan, door een beheerder ad hoc vooraf door de voorzitter van de rechtbank aangewezen op verzoek van de eisende partij ;

Overwegende dat verweester, zoals blijkt uit het voorgelegd attest van bovenvermeld psychiatrisch instituut deze inrichting niet meer verlaten heeft sedert haar opname op 30 mei 1942 ;

Overwegende echter dat verweester niet vertegenwoordigd wordt zoals voorgeschreven is in art. 232, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek noch op het ogenblik van het indienen van het verzoekschrift, noch van de betekening van de dagvaarding ;

Overwegende dat in die omstandigheden de vordering niet ontvankelijk is (*Parl. Besch., Senaat, 1972-73, 13 maart 1973, nr. 141, rapport Rombaut, bijl. 1, blz. 4, 7 en 14*) ;

(...)

NOOT—Beheerder ad hoc krachtens art. 232, 2e lid, B.W.

Bovenstaand vonnis is in overeenstemming met de tekst van de wet (art. 232, 2e lid, B.W. "...vooraf door de voorzitter van de rechtbank aangewezen ...") en met de parlementaire voorbereiding (*Parl. Besch., Senaat, 1970-71, nr. 38, [eerste] rapport Rombaut, p. 7*).

De benoeming en de taak van de beheerder *ad hoc* worden uitvoerig behandeld door C. DE BUSSCHERE, "Echtscheiding op grond van feitelijke scheiding", in G. BAETEMAN, uitg., *Het echtscheidingsrecht in België na de hervorming 1974-75*, Gent, Story, nrs. 242-248 en 250, pp. 168-174.

Voor genoemde auteur haalt met instemming de voorbereidende teksten aan (*Parl. Besch., Senaat, 1970-71, nr. 38, [eerste] rapport Rombaut, p. 7*), krachtens welke de beheerder *ad hoc* geen tegenvordering tot echtscheiding kan instellen omdat de geesteszieke verweerder geen vrije beslissing daaromtrent kan nemen en omdat de vertegenwoordiger geen rechten van de vertegenwoordigde die zijn staat betreffen kan uitoefenen.

Dat zulks in het eerste senaatsverslag geponeerd werd is een sterk argument, maar weegt niet op tegen de juridische logica en de nadelen, aan de voorgestelde oplossing verbonden. De beheerder *ad hoc* (en, over het algemeen, de vertegenwoordiger) wordt precies aangewezen om een persoon, die zijn wil niet kan uitdrukken, in een vordering van staat te vertegenwoordigen. Hij neemt inderdaad niet het initiatief maar vertegenwoordigt de geesteszieke als verweerder. Maar kan een strenge lijn tussen verdediging en reconventie getrokken worden? Is de beste verdediging niet de aanval? O.i. behoort het eventueel instellen van een tegenvordering op grond van art. 299 of 231 B.W. tot de taken van de vertegenwoordiger. Op die wijze kan hij nl. bereiken dat de vertegenwoordigde, die op grond van art. 307 B.W. tot alimentatie veroordeeld kan worden, aan een dergelijke veroordeling ontsnapt.

J. Pauwels

CORRECTIONELE RECHTBANK TE TURNHOUT

2e KAMER — 22 FEBRUARI 1977

Voorzitter : de h. Vanermen

Rechters : de hh. De Vel en Boes

Openbaar ministerie : de h. Boone

Veldwetboek—Art. 87, 8°—Gebruik van particuliere weg—Verbod van eigenaar.

Hoewel een voorafgaand verbod vanwege de eigenaar om zijn privé-weg te betreden een bestanddeel vormt van de bepaling van art. 87, 8°, Veldwetboek, vereist zulks niet dat het verbod 'persoonlijk ter kennis van de overtreder werd gebracht. Voldoende is dat het verbod op een duidelijke en ondubbelzinnige wijze kenbaar werd gemaakt, bv. zoals ten deze door een daartoe bestemd bord. Het feit dat de privé-weg ook door andere personen dan de werknemers van de eigenaar wordt betreden, doet niets af aan het bestaan van de overtreding in hoofde van verdachte.

Van D.

Overwegende dat uit het onderzoek ter zitting, in graad van hoger beroep, gebleken is dat de eerste rechter beklaagde ten onrechte heeft vrijgesproken van de hem ten laste gelegde overtreding van artikel 87, 8°, van het Veldwetboek ;

Dat in strijd met wat de eerste rechter beslist heeft wel degelijk het bewijs werd bijgebracht dat het terrein, dat door beklaagde betreden werd op 5 augustus 1976, privé-eigendom is van de Bell-Telephone-fabrieken en zulks door de neergelegde kopie van de rui-

lingsakte van 6 december 1967 met aangehechte plans ;

Overwegende dat de eerste rechter tevens ten onrechte van oordeel was dat geen bewijs aanwezig zou zijn van een voorafgaand verbod tot betreding ten opzichte van beklaagde ;

Dat hoewel een voorafgaand verbod vanwege de eigenaar ten opzichte van de overtreder inderdaad een noodzakelijk bestanddeel vormt van de in art. 87, 8°, omschreven overtreding, zulks nog niet vereist dat het verbod tot betreding van de eigendom persoonlijk ter kennis van de overtreder werd gebracht ;

Dat het volstaat dat dit verbod aan de overtreder op een duidelijke en ondubbelzinnige wijze *kenbaar* werd gemaakt, bv. door het aanbrengen van baren of sluithekken of bv. door het plaatsen van een speciaal daartoe bestemd signalisatiepaneel, zoals in casu het geval is ;

Dat inderdaad uit het onderzoek van de Politie te Geel blijkt dat ter plaatse de toegang tot het privé-terrein van de Bell-Telephone-fabrieken verboden wordt door een signalisatiepaal met de vermelding "Privé-parking, alleen voor werknemers B.T.M.C." ;

Dat beklaagde het bestaan van dit signalisatiepaneel op het ogenblik van de feiten, nl. op 5 augustus 1976, niet betwist en ter openbare zitting van 1 februari 1977 trouwens ook heeft toegegeven dat deze signalisatie hem vóór de feiten van 5 augustus 1976 genoegzaam bekend was en dat hij desniettemin het privé-eigendom betreden heeft ;

Overwegende dat het louter feit dat de privé-terreinen van de Bell-Telephone-fabrieken ook betreden worden door andere personen dan de werknemers van deze fabrieken op zichzelf niets afdoet aan het bestaan van de overtreding van art. 87, 8°, in hoofde van beklaagde ;

Dat beklaagde ook niet ernstig kan beweren hierdoor in dwaling gebracht te zijn geweest aangezien hij ter zitting, in graad van hoger beroep, eveneens toegegeven heeft vroeger reeds meermaals verbod te hebben gekregen het privé-eigendom van de Bell-Telephone-fabrieken te betreden ;

Overwegende dat de overtreding op art. 87, 8°, van het Veldwetboek ter zake bewezen voorkomt in hoofde van beklaagde ;

(...)

NOOT—1. Het Veldwetboek, dat niet alleen op het platteland, in landbouwstreken, in dorpen of buurtschappen, maar eveneens in steden, handelscentra en industriezones toepassing vindt, kan handzaam zijn om de toegang tot privé-parkeerplaatsen, fabrieksterreinen of stapelplaatsen af te schermen voor ongewenste langparkeeders, pottelkijzers, know-howdieven en andere onguere kerels.

2. De bestanddelen van de door artikel 87, 8°, van het Veldwetboek bestrafte overtreding zijn : 1° het louter gebruik maken, 2° zonder noodzaak, d.i. zonder wettige reden, 3° ondanks het verbod van de eigenaar, 4° van een weg die aan een bijzondere persoon toebehoort.

3. Het verbod van de eigenaar kan blijken uit het aanleggen van een afsluiting, een wegversperring, een kruisrad, een glint, een sluitboom of een draaihek (L. CRAHAY, *Traité des contraventions de police*, 2e ed., p. 285, nr. 259), of het aanbrengen van een bord met "verboden toegang", "verboden parkeren" of een gelijkaardige waarschuwing (Pol. Binche, 3 februari 1897, *J.T.*, 1897, 715). Ook mondeling of per brief kan verbod worden opgelegd aan bepaalde personen (R.P.D.B., Tw. *Droit rural*, nr. 388).

4. Het is geen klachtmisdrijf (noot onder Pol. Waremme, 5 november 1889, *Cloes en Bonjean*, XXXVII, 811). Het verbod kan algemeen zijn of selectief: de eigenaar hoeft niet iedereen te weren, hij kan bepaalde personen op zijn privé-weg toelaten en de toegang aan anderen verbieden (G. BELTJENS, *Encyclopédie du droit criminel belge*, I, *Code pénal*, 1901, *Code rural*, art. 87, 8°, nr. 26; M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *Les codes de police*, II, p. 56).

A. Vandeplas

VREDEGERECHT TE BERCHEM

2 MAART 1976

Rechter: de h. Heurterre

Advocaten: mrs. Van Rompaey en Lauwers loco Impens

Rechtsingang—Onregelmatigheid in vermelding van naam van gedaagde—Geen schade—Geen nietigheid—Gedaagde die zijn naam verkeerd heeft opgegeven wordt gedagvaard overeenkomstig art. 40, 2e lid, Ger.W.—Geldig.

Een huurster die Elise C. heette, maar zich in het huurcontract met de naam van haar man als Elise T. opgaf, werd, nadat ze verhuisd was, onder deze laatste naam gedagvaard door de verhuurders. De deurwaarder deed de betekening aan de procureur des Konings.

Hoewel het exploit niet de op straffe van nietigheid voorgeschreven opgave van de naam van de gedaagde bevatte, is de exceptie van nietigheid niet gegrond, daar de gedaagde niet bewijst dat de onregelmatige vermelding haar belangen heeft geschaad en trouwens uit de omstandigheid dat zij op het ogenblik van de rechtsingang in persoon is verschenen, duidelijk blijkt dat haar belangen niet werden geschaad.

Voor de deurwaarder was het niet mogelijk de woonplaats van de gedaagde te kennen, daar zij uiteraard in de bevolkingsregisters onder de naam C. ingeschreven is. Hij heeft terecht overeenkomstig art. 40, 2e lid, Ger.W. de betekening aan de procureur des Konings gedaan.

D. e.a. t/ T.

Betreffende de voorgedragen excepties van nietigheid

Overwegende dat verweerster aanvoert dat het exploit van dagvaarding volstrekt nietig is bij toepassing van artikel 43 van het Gerechtelijk Wetboek omdat het exploit als haar naam T. vermeldt terwijl zulks de naam van haar echtgenoot is en haar naam C. luidt en omdat de betekening van het exploit werd gedaan aan de procureur des Konings terwijl zij regelmatig is ingeschreven aan de ...straat 32 te Berchem;

Overwegende dat de exploiten van dagvaarding krachtens de artikelen 702, 2°, en 43, lid 1, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek op straffe van nietigheid de opgave van de naam en de voornaam van de gedaagde moeten bevatten;

dat het exploit van dagvaarding, door de naam van de gedaagde op te geven als zijnde T., terwijl deze naam

in werkelijkheid C. is, niet voldoet aan de in de voormelde wetsbepalingen op straffe van nietigheid voorgeschreven vermelding van de naam van de gedaagde;

dat echter een proceshandeling krachtens artikel 861 van het Gerechtelijk Wetboek alleen dan nietig kan worden verklaard, indien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt;

dat deze regel alleen dan niet geldt wanneer het een verzuim of een onregelmatigheid betreft die voorkomt in de opsomming vervat in § 1 van artikel 862 van het Gerechtelijk Wetboek of die, door een uitdrukkelijke wetsbepaling, wordt bestempeld als vallende onder het stelsel van artikel 862 van het Gerechtelijk Wetboek;

dat in de in § 1 van artikel 862 van het Gerechtelijk Wetboek vervatte opsomming van volstreckte nietigheden de vermelding van de naam van de gedaagde niet voorkomt en deze vermelding evenmin in een andere uitdrukkelijke wetsbepaling op straffe van volstreckte nietigheid wordt voorgeschreven;

dat het verzuim of de onregelmatigheid met betrekking tot deze vermelding derhalve een gewone nietigheid tot gevolg heeft, waarop de door artikel 861 van het Gerechtelijk Wetboek uitgedrukte regel van toepassing is (vgl. Kh. Antwerpen, 13 mei 1975, R.W., 1975-76, 623);

dat verweerster Denise C. bewijst noch aanbiedt te bewijzen dat de onregelmatige vermelding in het exploit van dagvaarding van haar man als zijnde T. haar belangen heeft geschaad;

dat trouwens uit de omstandigheid dat verweerster op het ogenblik van de rechtsingang in persoon is verschenen, duidelijk blijkt dat haar belangen door de aangeklaagde onregelmatigheid niet werden geschaad;

dat ten overvloede moet worden opgemerkt dat artikel 61 van het oude Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering eveneens de vermelding van de naam van de gedaagde op straffe van nietigheid voorschreef en tijdens de toepassing van dit wetboek werd beslist dat een vergissing, wat deze naam betreft, geen nietigheid tot gevolg had, op voorwaarde dat de opgegeven naam voldoende duidelijk was om tot gevolg te hebben dat de gedaagde moest weten dat hij werd bedoeld (R.P.D.B., dl. V, Tw. "Exploit", nr. 206 en aangehaalde rechtsleer en rechtsspraak; vgl. Rouard, *Traité élémentaire de droit judiciaire privé*, dl. II, nr. 108);

Overwegende dat uit de door eisers overgelegde huurovereenkomst van 4 juni 1964, gesloten met en ondertekend door verweerster, blijkt dat verweerster in deze overeenkomst haar naam en voornaam opgaf als zijnde T. Denise;

dat het derhalve niet mogelijk was voor de gerechtsdeurwaarder die het exploit van dagvaarding heeft betekend, de woonplaats van verweerster te kennen, daar zij uiteraard op de bevolkingsregisters is ingeschreven onder de naam C. en niet onder de naam T.;

dat, daar verweerster geen gekende woonplaats, verblijfplaats of gekozen woonplaats in België of in het buitenland had, de gerechtsdeurwaarder terecht overeenkomstig het tweede lid van artikel 40 van het Gerechtelijk Wetboek de betekening heeft gedaan aan de procureur des Konings in wiens rechtsgebied de rechter die van de vordering kennis moet nemen, zitting houdt;

Overwegende dat de voorgedragen excepties van nietigheid derhalve niet gegrond zijn, waaruit volgt dat de vordering toelaatbaar is ;

(...)

Om die redenen,

stellen vast dat de identiteit van verweerster, in de inleidende dagvaarding genoemd als T. Denise, met ongekende woonst, C. Denise, wonende te Berchem (...) blijkt te zijn (...).

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 20 oktober 1976

Arbeidsovereenkomst bedienden—Band van ondergeschiktheid—Gedelegeerd beheerder van vennootschap—Cumulatie van beheersmandaat met hoedanigheid van bediende.

Verweerder in cassatie, gedelegeerd beheerder van een vennootschap, heeft, nadat hij door een ongeval getroffen werd, tegenover eiseres tot cassatie, arbeidsongevallenverzekeraar van de vennootschap, aanspraak gemaakt op de voordelen van de arbeidsongevallenwetgeving. Het bestreden arrest (Arbeidshof Brussel, 12 mei 1975), dat zijn eis inwilligt, stelt vast dat hij, voordat hem het dagelijks bestuur van de vennootschap werd opgedragen, door de vennootschap bij eiseres werd aangegeven als deel uitmakend van het bezoldigd personeel, verzekerd tegen arbeidsongevallen, en dat niet betwist wordt dat hij toen de hoedanigheid van bediende had; het overweegt voorts dat hij verder in dienst is gebleven van de vennootschap, dat hij onafgebroken aangesloten bleef bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid, dat men niet bewijst dat de activiteit als bediende enige wijziging heeft ondergaan na zijn aanwijzing als gedelegeerd beheerder, en dat de band van ondergeschiktheid op het ogenblik van het ongeval dient te worden aangenomen, getuigd op de mogelijkheid van controle door de andere leden van de raad van beheer, evenals door de algemene vergadering.

Het arrest wordt op de volgende gronden vernietigd :

"Overwegende dat het arrest nagaat of verweerder op 15 december 1971, de dag waarop hij het slachtoffer werd van een verkeersongeval, met de naamloze vennootschap E. verbonden was door een arbeidsovereenkomst voor bedienden ;

"Overwegende dat, na vastgesteld te hebben dat verweerder in de akte van stichting van voornoemde naamloze vennootschap als beheerder werd aangewezen en op 19 juni 1970 tot afgevaardigde-beheerder werd benoemd, en na eveneens te hebben geconstateerd dat hij reeds voordien in de verzekeringsovereenkomst-arbidsongevallen met eiseres gesloten onder het verzekerd personeel werd aangegeven, het arrest tot het bestaan van bedoelde arbeidsovereenkomst beslist op grond van de in het middel weergegeven motivering ;

"Overwegende dat noch het feit dat verweerder alsnog bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid aangesloten bleef, noch de loutere constatering dat hij 'in dienst' bleef van voornoemde naamloze vennootschap, zonder vast te stellen dat taken die hij aldus waarnam, van het dagelijks beheer van de vennootschap verschilden, noch de mogelijkheid van een niet nader omschreven 'controle' door de andere leden van de raad van beheer en door de algemene vergadering wettelijk volstaan om af te leiden dat verweerder voor bepaalde taken ten opzichte van de vennootschap in een band van ondergeschiktheid stond, met andere woorden onder haar gezag was tewerkgesteld, essentieel element van

elke arbeidsovereenkomst, waarin ook zijn vervat de bevoegdheid om leiding aan de werknemer te geven en op diens arbeid toezicht te houden ;

"Dat het middel gegrond is."

(Voorzitter : de h. Naulaerts—Raadsheer-rapporteur : de h. Châtel—Advocaat-generaal : de h. Colard—Advocaat : mr. Bützler—In de zaak : N.V. D. t/ G.)

Zie over het probleem o.m. J. RONSE, "Vennootschappen - Overzicht van rechtspraak (1964-1967)", nrs. 108-111, T.P.R., 1967, 686-687 ; J. STEYAERT, *Arbeidsovereenkomst - Handarbeiders en bedienden*, nr. 58 e.v.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 februari 1977

Bevoegdheid—Ratione loci—Vordering tot het verkrijgen van een bijkomende uitkering tot onderhoud—Recht van de eiser om de vordering voor de rechter van zijn woonplaats te brengen—Ook als de eerste beslissing door een andere rechter is gewezen.

Tussen partijen was op 9 september 1959 voor de vrederechter van het kanton Spa een minnelijke regeling betreffende een uitkering tot onderhoud aan eiseres tot stand gekomen. Deze schikking werd na de inwerkingtreding van het Gerechtelijk Wetboek overeenkomstig art. 733 van de formule van tenuitvoerlegging voorzien. Later stelde eiseres een vordering tot wijziging in voor de vrederechter van haar woonplaats, die niet de vrederechter van het kanton Spa was. Het vonnis in hoger beroep (Rb. Bergen, 3 december 1975), dat beslist dat de vrederechter van het kanton Spa bevoegd was en eiseres niet de mogelijkheid had een ander gerecht te kiezen, wordt op de navolgende gronden vernietigd :

"Overwegende dat naar luid van artikel 626 van het Gerechtelijk Wetboek de vorderingen betreffende de uitkeringen tot onderhoud, bedoeld in artikel 591, 7°, van hetzelfde wetboek voor de rechter van de woonplaats van de eiser kunnen worden gebracht ; dat artikel 591, 7°, alle geschillen betreffende uitkeringen tot onderhoud bedoelt met uitsluiting evenwel van de geschillen op grond van de artikelen 340b, 762 en 763 van het Burgerlijk Wetboek en van die in verband met een rechtsvordering tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed waarover geen einduitspraak is gevelde bij een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest ;

"Overwegende dat de algemene regel van artikel 626 van het Gerechtelijk Wetboek op de vordering van eiseres toepasselijk is ; dat deze tekst geen onderscheid maakt naar gelang de rechtsvordering strekt tot het verkrijgen van een nieuwe uitkering tot levensonderhoud of tot een bijkomende uitkering ; dat de vordering tot het verkrijgen van een bijkomende uitkering bij een uitkering tot levensonderhoud welke was toegestaan door een vroegere beslissing niets te maken heeft met de uitvoering of met de uitlegging van deze beslissing ; dat daaruit volgt dat de vordering aan de gewone regels onderworpen is ;

"Dat het bestreden vonnis aldus onwettig beslist dat de keuze van de territoriaal bevoegde rechtbank welke door artikel 626 van het Gerechtelijk Wetboek aan eiseres wordt verleend om een vordering betreffende een uitkering tot onderhoud in te stellen, niet bestaat wanneer het de wijziging of de opheffing van de uitkering betreft."

(Voorzitter : baron Richard—Raadsheer-rapporteur : de h. Trousse—Advocaat-generaal : de h. Declercq—Advocaat : mr. Simont—In de zaak : L. t/ G.)

Hof Antwerpen (2e Kamer), 11 mei 1977

Erfrecht—Erfgerechtigden die nog geen daad van erfgenaam verricht hebben—In eerste aanleg bij verstek veroordeeld tot betaling van een erfrechtelijke schuld—Hoger beroep—Recht om de nalatenschap nog te verwerven—Gerechtskosten.

Geïntimeerden hebben tegen appellanten een vordering tot betaling van schadevergoeding ingesteld op grond van een

onrechtmatige daad die door de rechtsvoorganger van appellanten werd gepleegd. Toepassing makend van art. 751 Ger.W. tegen appellanten heeft de eerste rechter (Rb. Hasselt, 10 januari 1976) hen tot betaling van de gevorderde schadevergoeding veroordeeld. Sommige erfgenamen hebben de nalatenschap op 8 maart 1976, andere op 11 maart 1976 verworpen. Allen stelden hoger beroep in op 10 maart 1976. Het hof doet het bestreden vonnis op de volgende gronden teniet:

"Overwegende dat geïntimeerden opwerpen dat het hoger beroep wat de erfgeëdigden betreft niet ontvankelijk is, daar zij toch de nalatenschap hebben verworpen, en dat voor geïntimeerden het enkel feit dat zij weten dat de nalatenschap thans verworpen is, voldoende is om zich te kunnen verhalen op de goederen van de nalatenschap ten einde zich te laten vergoeden op basis van de cijfers van het bestreden vonnis;

"Overwegende dat de erfgenamen na verloop van de bij art. 795 B.W. verleende termijnen hun keuzerecht behouden als zij nog geen daad van erfgenaam hebben verricht en tegen hen geen vonnis bestaat dat in kracht van gewijsde is gegaan en hen als zuivere erfgenaam veroordeelt;

"dat zij derhalve de nalatenschap nog mogen verworpen nadat zij door een vonnis als erfgenaam zijn veroordeeld, op voorwaarde dat zij geen daad van erfgenaam hebben verricht en het vonnis niet in kracht van gewijsde is gegaan;

"dat een erfgenaam stilzwijgend de nalatenschap aanvaardt door zich voor de rechter te verweren tegen een vordering tot betaling van de schulden van de overledene, maar appellanten dit juist niet hebben gedaan en het vonnis tegen hen met toepassing van art. 751 Ger.W. gewezen werd;

"dat overigens niet blijkt, zelfs niet beweerde wordt, dat zij een daad van erfgenaam hebben verricht;

"dat het tegen appellanten uitgesproken vonnis ondanks hun verwerping van de nalatenschap bestaat en blijft bestaan;

"dat appellanten, juist omdat ze de nalatenschap hebben verworpen, wel hoger beroep moesten instellen tegen het vonnis ten einde het te doen vernietigen en te verhinderen dat het gezag van gewijsde blijft houden en eventueel kracht van gewijsde krijgt;

"dat geïntimeerden ten onrechte menen dat het vonnis *in rem* is en zonder meer op de goederen van de nalatenschap kan worden uitgevoerd;

"Overwegende dat de kosten met toepassing van art. 799, eerste lid, laatste zinsnede, B.W. ten laste van appellanten blijven."

(Voorzitter: de h. Lenders—Raadsheren: de hh. Guffens en Caenepeel—Advocaten: mrs. Coomans en Segers—In de zaak: O. t/ C.)

NOOT—Zie Cass. fr., 17 juli 1975, besproken door R. SAVATIER in *Rev. trim. dr. civ.*, 1975, 752: "Droit, pour un héritier, de renoncer à une succession vieille de six ans, après sa condamnation, en première instance, à payer une dette successorale, quand, au moment où il renonce, la condamnation n'est pas encore passée en force de chose jugée."

Corr. Brugge (6e Kamer), 25 maart 1977

Onrechtmatige daad—Verkeersongeval—Fout van het slachtoffer—Niet-dragen van valhelm.

Een verkeersongeval werd veroorzaakt door de bestuurder van een zwaar motorrijwiel, op de duozitting waarvan een vriend plaats had genomen. De bestuurder, die een valhelm droeg, liep een schedeltrauma op met schaafwonden in het gelaat, een occipitale snijwonde en linkeronderbeenfractuur, terwijl de duorijder, die geen valhelm droeg, een indeukingsfractuur van de schedel opliep, waarvoor hij een half jaar later nog steeds in behandeling was.

"Beklaagde geeft toe dat het ongeval uitsluitend aan zijn fout te wijten is, maar beweert dat de opgelopen letsels, met name de schedelbreuk, toe te schrijven zijn aan de nonchalance van de duorijder, die zonder valhelm plaats nam op de zware motorfiets. Het niet-dragen van de valhelm maakt onbetwistbaar een overtreding uit in hoofde van het slachtof-

fer die houder is van de in België afgeleverde identiteitskaart (art. 36 Verkeersreglement).

"Deze overtreding staat in oorzakelijk verband met de opgelopen letsels, schedelfractuur ten gevolge van het ongeval. De wetgever heeft het dragen van de valhelm verplicht gemaakt om tegen hoofdletsels te vrijwaren. De bestuurder liep eveneens een letsel aan het hoofd op, maar van veel lichtere aard; zijn valhelm werd gespleten teruggevonden, zodat daaruit af te leiden valt dat de valhelm de schok opgevangen heeft. De fout van het slachtoffer is in oorzakelijk verband te brengen met de schadelijke gevolgen die betrekking hebben op de schedelbreuk en dit voor de helft."

(Voorzitter: de h. Ongena—Openbaar ministerie: de h. De Sutter—Advocaten: mrs. Deduytsche en Mullie—In de zaak: S. t/ V.)

Kh. Dendermonde, afd. Sint-Niklaas, 19 april 1977

Geding—Gedaagde verschijnt niet op de zitting waar-toe de zaak contradictoir is verdaagd—Gedaagde niet bij gerechtsbrief opgeroepen—Vonnissen bij verstek.

Het vonnis antwoordt op de vraag of, nadat de zaak op de inleidende zitting, waarop eiser en gedaagde verschenen en de zaak tot een volgende zitting werd uitgesteld, in het geval dat de gedaagde op deze zitting niet verschijnt, tegen hem op verzoek van de eiser vonnis bij verstek kan worden verleend, ook als de gedaagde niet bij gerechtsbrief voor die zitting opgeroepen werd.

"Ter beoordeling van die rechtsvraag mag men zich niet louter beperken tot de analyse van de artikelen 802 tot en met 806 Ger.W., maar moet men deze artikelen in verband brengen met art. 735 Ger.W. Het is immers zo dat de wetgever voorzien heeft dat bij de inleiding van een zaak zich zeer diverse te behandelen situaties kunnen voordoen.

"Enerzijds zijn er de zaken die grondige voorbereiding of lange debatten eisen of die complex worden door de veelheid van partijen waarvan sommigen wel en anderen niet verschijnen. Deze zaken worden behandeld overeenkomstig art. 735, derde lid, en de artikelen 736 tot 754 Ger.W.

"Anderzijds zijn er de zaken die snel kunnen of moeten worden opgelost doordat de betwisting zeer eenvoudig is of doordat een van de twee partijen verstek laat gaan. In beide gevallen is het luidens de artikelen 735 en 802 mogelijk de zaak bij de inleiding te behandelen of op korte termijn uit te stellen. Enkel wanneer een partij verstek liet gaan heeft het zin deze van de uitstel datum te verwittigen. Daarom voorziet art. 803 enkel in de verwittiging van de niet verschenen partij. Art. 804 ten slotte geeft de mogelijkheid om de partij die afwezig was en opnieuw werd verwittigd en ook de partij die op grond van art. 735, eerste lid, een kort uitstel op vaste datum kreeg, te vonnissen bij verstek indien ze aan de nieuwe verwittiging of aan de verdagging niet het gewenste aanwezigheidsgevolg geeft.

"Een andere interpretatie van art. 804, b.v. dat na contradictoir uitstel op grond van art. 735 geen verstek zou kunnen worden gevorderd, zou het nut van ieder kort uitstel op grond van art. 735 afhankelijk maken van de goede wil van partijen en dat artikel ontkrachten, wat zeker niet de bedoeling van de wetgever geweest kan zijn.

"Eisen dat vooraf de partij aan wie dat kort uitstel is verleend toch nog wordt verwittigd overeenkomstig art. 803, zou bovendien gelijkstaan met het opleggen van een bijkomende en door de wet niet voorgeschreven pleegvorm, wat zeker strijdig is met de wil van de wetgever, het formalisme zoveel mogelijk te beperken.

"In de mate dat het, bij ontstentenis van elke vorm van tegenspraak, mogelijk is daarover met kennis van zaken te oordelen, komt de vordering gegrond voor, te meer daar eiseres enkel een provisie van 24.000 fr. vordert."

(Voorzitter: de h. Truyens—Advocaat: mr. Beck—In de zaak: P.V.B.A. D. t/ P.V.B.A. B.)

NOOT—Anders: Kh. Kortrijk, 11 juni 1975, R.W., 1975-76, 184; Kh. Hasselt, 18 april 1973, R.W., 1973-74, 2522.

EUROPEES RECHT

Overzicht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(28.3 - 1.4.1977)

Zaak 87/76 — Bozzone en Dienst voor de Overzeese Sociale Zekerheid — 31.3.1977 — (prejudicieel)

Sociale zekerheid van migrerende werknemers.

Moet een Lid-Staat krachtens de gemeenschapsregeling van sociale zekerheid van migrerende werknemers aan een werknemer uit een andere Lid-Staat invaliditeitsuitkeringen doen op grond van tijdvakken van verzekering die deze werknemer in een oude kolonie van laatstgenoemde Lid-Staat had vervuld?

De feiten

De heer W. Bozzone, van Italiaanse nationaliteit, was van 1952 tot 1960 werkzaam in voormalig Belgisch-Kongo (thans republiek Zaïre). In april 1960 verliet hij om gezondheidsredenen Afrika en keerde terug naar Italië. Terzelfdertijd diende hij bij het Belgische Invaliditeitsfonds een aanvraag in tot toekenning van een invaliditeitsuitkering uit hoofde van het koloniaal besluit van 1952 tot regeling van de verzekering tegen de ziekte of invaliditeit der koloniale werknemers. Dit verzoek werd afgewezen op grond dat krachtens genoemd koloniaal besluit het genot van dergelijke uitkeringen slechts wordt toegekend aan personen die hun werkelijke en gewone verblijfplaats in België of in een der voormalige Belgische koloniën hebben.

Aangezien verordening no. 1408/71 van toepassing is op werknemers die onder de wetgeving van een of meer Lid-Staten vallen of vielen en die onderdaan zijn van een dezer Lid-Staten, en aangezien de hoedanigheid van werknemer en onderdaan van een Lid-Staat van Bozzone niet worden betwist, heeft de Arbeidsrechtbank te Brussel twee prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie voorgelegd.

Een der problemen vormt de draagwijdte van het begrip "wetgeving van een Lid-Staat". Verweerder in het hoofdgeding, de Dienst voor de Overzeese Sociale Zekerheid betoogde, dat de gemeenschapsregeling uitsluitend van toepassing is op het grondgebied in Europa van de Lid-Staten.

Het Hof heeft beslist dat voor de uitlegging van de term "wetgeving" verwezen dient te worden naar artikel 1, sub j, van verordening no. 1408/71, welks omschrijving van deze term wordt gekenmerkt door haar ruime inhoud, omvattende alle soorten wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen van de Lid-Staten, en aldus moet worden opgevat dat zij het geheel der op dit gebied toepasselijke nationale maatregelen beoogt.

In casu blijkt uit de processtukken dat op de betrokkene het koloniaal besluit van 1952 is toegepast, krachtens hetwelk hem een invaliditeitspensioen werd uitgekeerd. Dit verzekeringsstelsel werd gegarandeerd en de daaronder verkregen rechten werden bevestigd bij een Belgische wet van 16 juni 1960 ter waarborging van de continuïteit van het bij genoemd besluit ingevoerd stelsel.

Het geheel dezer bepalingen vormt een "nationale wetgeving" in de zin van verordening no. 1408/71 en het Hof besliste dat op de vraag van de Arbeidsrechtbank te Brussel moet worden geantwoord dat artikel 2, lid 1, van verordening nr. 148/71 aldus worden uitgelegd dat het van toepassing is op werknemers die vallen of vielen onder het verzekeringsstelsel, dat is ingevoerd bij het besluit van 7 augustus 1952 en welke continuïteit werd gewaarborgd bij de Belgische wet van 16 juni 1960.

De nationale rechter stelde nog een vraag betreffende de

afschaffing van de bepalingen inzake de woonplaats, voorzien in artikel 10, lid 1, eerste alinea, van verordening no. 1408/71 waarop het Hof heeft geantwoord dat bij ontbreken van uitdrukkelijke andersluidende bepalingen, de in artikel 10, lid 1, van verordening no. 1408/71 voorgeschreven afschaffing van de bepalingen inzake de woonplaats van toepassing is op iemand die recht heeft op door de wetgeving van een Lid-Staat gegarandeerde uitkeringen, voor arbeid in loondienst, uitsluitend verricht in een gebied dat destijds bijzondere betrekkingen met een Lid-Staat heeft onderhouden, wanneer de betrokkene onderdaan is van een Lid-Staat en woonachtig is op het grondgebied van een andere Lid-Staat dan die welke de sociale zekerheidsuitkeringen uit hoofde van de werkzaamheid in genoemd gebied moet betalen.

Gevoegde zaken 54-60/76 — Compagnie Industrielle et agricole du Comte de Lohéac tegen Raad en Commissie — 31.3.1977

Schadevergoeding (artikel 215, tweede alinea, E.E.G.-Verdrag)

De beroepen strekken tot vergoeding van de schade die verzeksters — producenten van rietsuiker in de Franse departementen Martinique en Guadeloupe — menen te hebben geleden in de suiker-verkoopseizoenen van 1971-1975, als gevolg van het feit dat de gemeenschapsinstellingen bij de vaststelling van de interventieprijs voor suiker geen rekening hebben gehouden met het tijdsverschil tussen de oogst- en verkoopperiodes van dit produkt op het Europese grondgebied (1 juli - 30 december) en in de departementen Guadeloupe en Martinique (1 januari - 30 juni). Tot staving harer vordering voeren verzeksters drie middelen aan:

1) de regeling welke is voorafgegaan aan 's Raads verordening 3330/74 van 19 december 1974 (P.B. L 359) houden een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker was kennelijk niet rechtsgeldig, immers in strijd met de artikelen 39 en 40, lid 3, van het Verdrag en het beginsel dat het gerechtvaardigd vertrouwen der geadmistreerden op een juiste toepassing bescherming verdient;

2) voorts lag in die regeling kennelijk een dienstfout van de communautaire instellingen besloten, ter zake waarvan zij aansprakelijk mogen worden gesteld, aangezien zij "door geen rekening te houden met de bijzondere geografische omstandigheden in de departementen Guadeloupe en Martinique" op hun belangen geen acht hebben geslagen;

3) doch "mocht er van enigerlei door de communautaire instellingen begane dienstfout niet kunnen worden gesproken, dan nog hebben zij een abnormale, bijzondere en rechtstreekse schade geleden" — en die schade moet worden vergoed —;

De drie middelen strekken er dus toe de Gemeenschap niet-contractueel aansprakelijk te stellen wegens schade ten gevolge van de toepassing van 's Raads verordening van 1967 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker.

Daar de betwiste handeling van normatieve aard is en een maatregel van economisch beleid vormt, kan de Gemeenschap, gelet op artikel 215, tweede lid, slechts aansprakelijk worden gesteld voor de beweerde schade, in geval van gekwalificeerde schending van een rechtsregel tot bescherming van particulieren. Heeft deze schending in casu plaats gehad?

De bepalingen omtrent de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bietsuiker en rietsuiker hadden ten doel evenwicht te brengen tussen het algemeen belang van een goed marktbeheer ter voorkoming van prijschommelingen en handhaving van de noodzakelijke garanties om voor de producenten van suikerbieten en suikerriet werkgelegenheid en een redelijke levensstandaard te waarborgen. De Raad heeft op voorstel van de Commissie aan de marktordening

de — aan elk landbouwbeleid gemeenschappelijke — beginselen nopens jaarlijkse en als een eenheid te beschouwen verkoopseizoen ten grondslag gelegd.

Het kwam de Raad juist voor dat in perioden van betrekkelijke monetaire stabiliteit de interventieprijs voor suiker uit de departementen Martinique en Guadeloupe goeddeels door de op de Europese markt geldende prijzen zou worden bepaald.

Gezien de eigenaardigheden van dit marktgebied werd een beheerscomité opgericht teneinde bij gewijzigde situaties en gebleken noodzaak passende maatregelen te kunnen nemen. Met het oog op een nieuwe situatie (prijsstijging en algemene suikerschaarste) heeft de Raad in 1974 bepaald dat, "voor de Franse departementen in Guadeloupe en Martinique ... de vastgelegde prijzen van toepassing zijn op hun suikerproductie tijdens het kalenderjaar waarin dat verkoopseizoen voor suiker begint".

De Raad heeft dus een binnen het bestek van zijn discretionaire bevoegdheden gelegen economische beleidskeuze gedaan — in overeenstemming met de beginselen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, zoals die in het Verdrag — en met name in artikel 39 — zijn omschreven.

Niet is aangetoond dat het gerechtvaardigd vertrouwen van belanghebbenden kon worden geschonden, en de grief dat verzoeksters abnormale, bijzondere en rechtstreekse schade zouden hebben geleden kan te minder worden bewezen wanneer er geen sprake is van een verlies, doch van een winstderving welke bezwaarlijk kan worden aangetoond in het bestek van handelscontracten die buiten de communautaire voorzieningen om worden aangegaan (verzoeksters hebben hun suiker nimmer ter interventie aangeboden).

Het Hof heeft de beroepen verworpen en verzoeksters in de kosten verwezen.

Zaak 88/76 — Société pour l'exportation des sucres S.A. tegen Commissie — 31.3.1977

Gemeenschappelijk landbouwbeleid — wisselkoersen.

De Société pour l'exportation des sucres is in het bezit van uitvoercertificaten met vermelding van de restituties, vastgesteld in het kader van de deelinschrijvingen die vóór 15 maart 1976 overeenkomstig de bepalingen van verordening no. 2101/75 hebben plaatsgehad. Het gaat om een gedeelte van de vóór 15 maart verworven certificaten welke op 1 juli nog geldig waren en die gezamenlijk voor 27.000 ton waren bestemd. Verzoekster verklaart vóór 30 juni 1976 de meeste op 31 juli 1976 aflopende certificaten te hebben gebruikt, voor een totaal van ongeveer 15.000 ton suiker. Wat betreft certificaten die op 31 augustus 1976 vervielen, wilde zij van export afzien. Bij brief van 1 juli 1976 aan de Centrale dienst voor contingenten en vergunningen te Brussel vroeg zij annulering van deze certificaten voor een totaal van 11.000 ton suiker. Genoemde instantie verwierp dit verzoek op grond van verordening no. 1579/76 van de Commissie waarin met ingang van 1 juli het recht op annulering werd afgeschaft.

Volgens verzoekster schendt deze verordening, voor zover zij verworven rechten of gerechtvaardigde verwachtingen te niet doet, het beginsel van de rechtszekerheid en het vertrouwen en kan derhalve niet geldig worden ingeroepen. Zij vordert van het Hof van Justitie overeenkomstig artikel 174 E.E.G.-Verdrag nietigverklaring van de betrokken verordening, althans van de gedeelten die genoemde schending inhouden.

Het beroep strekt tot nietigverklaring van verordening no. 1579/76 van de Commissie van 30 juni 1976, houdende bijzondere uitvoeringsbepalingen voor de sector suiker in het kader van verordening (EEG) no. 557/76 inzake de in de landbouw toe te passen wisselkoersen, voor zover daarbij het annuleringsrecht wordt afgeschaft van exportcertificaten

met vermelding van de restitutie, vastgesteld in het kader van de in verordening no. 2101/75 voorziene inschrijvingen, welke certificaten vóór 15 maart 1976 werden afgegeven en waarvan op 1 juli 1976 nog geen gebruik was gemaakt.

De Commissie heeft de bestreden verordening vastgesteld, "overwegende dat in de sector suiker de massale uitoefening van het recht op annulering ten aanzien van de uitvoercertificaten afgegeven in het kader van de deelomschrijvingen ... een ernstige belemmering kan vormen voor een goed communautair beheer van deze sector. Om een dergelijk risico te vermijden is het nodig gelijktijdig te voorzien in de niet-toepassing van het recht op annulering en in de passende vergoeding voor het aldus geleden nadeel, waarbij tevens moet worden bepaald onder welke voorwaarden deze vergoeding wordt toegekend".

Het Hof heeft het beroep *niet-ontvankelijk* verklaard.

Weliswaar wordt verzoekster rechtstreeks en individueel geraakt en is haar beroep derhalve ontvankelijk krachtens artikel 173 E.E.G.-Verdrag. De bestreden bepaling betreft de beoogde natuurlijke en rechtspersonen uit hoofde van een feitelijke situatie, welke hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hen derhalve individualiseert op soortgelijke wijze als een adressaat.

Maar, aldus het Hof, onderzocht dient te worden of de bestreden verordening van toepassing is op de *situatie* van verzoekster. Zij heeft immers gesteld dat de verordening niet op haar van toepassing is, op grond van het feit dat hoewel de verordening in een nummer van het Publikatieblad, gedateerd 1 juli 1976, werd bekendgemaakt, dit nummer eerst *daags daarna werd verspreid* en dat de verordening geen terugwerkende kracht kan hebben.

Het Hof besliste dat de bestreden verordening geen enkel element bevat waardoor zij werking heeft vóór de werkelijke datum van bekendmaking en bijgevolg niet kan worden toegepast op de verzoeken om annulering van op 1 juli 1976 door verweerster overgelegde certificaten.

BOEKEN

J. VIAENE, J. VAN STEENBERGE en D. LAHAYE, *Schade aan de mens. Deel III: Evaluatie van de gezondheidsschade*, door J. VIAENE, Maarten Kluwer's Uitgeverij, Antwerpen en Amsterdam, 1976, 709 blz.

Dit boek is het derde en laatste deel van de bijzonder grondige en boeiende studie die J. Van Steenberge, D. Lahaye en J. Viaene — onder het promotorschap van prof. R. Dillemans en prof. R. Verwilghen — hebben gewijd aan het probleem van de menselijke schade. Het is van de hand van J. Viaene en beantwoordt geheel aan de hoge verwachtingen die gewekt werden door de kwaliteit en de originaliteit van de twee eerste boekdelen (zie R. Victor, "Presentatie van het boek 'Schade aan de Mens' door dr. J. Van Steenberge, dr. D. Lahaye en dr. J. Viaene", R.W., 1974-75, 2605-2614).

Wat is de opzet van dit deel? Het historisch en positief-rechtelijk onderzoek van de evaluatie der arbeidsongeschiktheid door J. Van Steenberge in het eerste deel en de studie van D. Lahaye over de medische evaluatie der arbeidsongeschiktheid in het tweede boekdeel hebben een einde gemaakt aan de illusie van de zgn. wetenschappelijke waarde van de in het sociaal recht gangbare kwantificerende technieken om menselijke schade te ramen. Uit het werk van prof. Van Steenberge blijkt vooral dat de jurist in deze niet goed weet wat hij meet en hoe hij meet, hetgeen aanleiding geeft tot een ontwrichte rechtsbedeling en tot een vaak Babylonische spraakverwarring. De baremale schatting — aldus Van Steenberge — is niet aanvaardbaar, aangezien zij geen of weinig rekening houdt met de concrete individuele gevolgen van elke schade. Ook zijn er te veel barema's in omloop om het argument van de uniformiteit te kunnen inroepen. In de

studie van dr. Lahaye wordt, zoals gezegd, het arbeidsongeschiktheidsprobleem vanuit medisch standpunt benaderd. Genoemd auteur bewijst o.m. dat baremale evaluatietechniek afgeschaft dient te worden wegens het gebrek aan een wetenschappelijk verantwoorde en consequent doorgevoerde basisfilosofie, de niet-toepasselijkheid voor evolutieve ziekten, de mislukte poging tot uniformiteit, het fictief karakter ervan en wegens onmogelijkheid het element "beroep" en de revalidatie hierin te integreren. J. Viaene probeert in het voor ons liggende boek dan een juridische evaluatietechniek van de gezondheidsschade uit te werken die niet berust op werkelijkheidsvreemde barema's en tarieven, maar die uitgaat van de schadelijde mens als individu en sociaal wezen en die hij de "concrete beschadigde mens" noemt.

In inleiding en besluit van zijn boek trekt de auteur hard van leer tegen het juridisch isolationisme dat het recht vreemd van mens en samenleving en dat in het ongevallenrecht aanleiding heeft gegeven tot de creatie van een juridische "kunstmens". I. Illich — aldus Viaene — zou kunnen schrijven over de bedreiging die de rechtswetenschap hier voor de goede rechtsbedeling vormt: "Hij zou zijn boek kunnen beginnen met het verhaal van de ongelukkigen die een vingertje of een teentje verloren hebben en die we de rol van minder-valide opgedrongen hebben zonder dat ze het echt waren; en daartegenover stellen de sociale verminkten (...) in wie we geen minder-validen herkend hebben. Hij zou bij vele juristen literatuur vinden over de onmondigheid waarin onze ondoorzichtelijke en artificiële rechtssystemen de rechtzoekenden hebben gestort. Hij zou kunnen wijzen op onze zucht naar valse eenvoud, naar forfaitaire eenvormigheid, naar schematisering van de menselijke schade die in feite nooit tweemaal dezelfde is; en over de hypocriete ergernis, opgewekt door de zogenaamde misbruiken en cumulus die onvermijdelijk uit zulke misvatting moeten voortvloeien. Hij zou een hoofdstuk kunnen wijden aan onze rechtsstructuren die de mens hebben opgedeeld om zich elk een deeltje toe te eigenen: voor de ene de automobilist, voor de andere de arbeider, de militair, de ambtenaar, de gebrekkige, de mijnwerker, de spoorwagearbeider, de katholiek, de socialist (...)" (blz. 677).

Hoe kritisch Viaene ook tegenover de rechtsbedeling in ons land moge staan, toch heeft hij in ons huidige rechtsbestel een schade-evaluatietechniek gevonden die niet leidt tot aliënering, maar de concreet beschadigde mens recht laat wervaren. De oplossing, aldus de auteur, is te vinden in de burgerrechtelijke schadeleer. Hoe is Viaene tot deze, op het eerste gezicht toch nogal verrassende, conclusie gekomen? Het antwoord is dat het burgerlijk recht een algemene en empirische schadeleer heeft opgebouwd die niet de nadelen vertoont van de baremale schattingstechniek. Met name de zeer ruime inhoud die in het burgerlijk recht aan het schadebegrip wordt gegeven en de toepassing van de inductieve methodiek door de rechtspraak bieden deze schadeleer de mogelijkheid te ontsnappen aan het gevaar van de juridische kunstmens.

De empirische benadering van het burgerlijk recht houdt echter het gevaar in dat men in de casuïstiek blijft steken. Vandaar dat J. Viaene uitvoerig aandacht besteedt aan de algemene schadeleer, meer bepaald aan de twee meest fundamentele aspecten van het schadebegrip, nl. de schadestructuur en de inhoud van de schade.

Schrijver onderscheidt de volgende zeven structurelementen van de schade: het schadelijgend object, de tijd, de aan de schade voorafgaande toestand, de hypothetische onbeschadigde toestand, de beschadigde toestand, de oorzaak van de schade en, ten slotte, de schade aan het object berokkend. Het lijkt geen twijfel dat de analyse die Viaene aan de hand van deze elementen van de schadestructuur maakt, bijzonder boeiend en verhelderend is. Talrijke problemen worden — met behulp van een uitstekend visueel model — op wetenschappelijk verantwoorde wijze geanalyseerd. Belangwekkend is bv. het besluit dat, gezien van het ogenblik van het schadebegin, alle schade toekomstig en bijgevolg principieel onzeker is en dat die onzekerheid groeit met de voortgang van de tijd. Vandaar dat de auteur terecht veel aandacht besteedt aan de schadedynamiek en hij de soms al te statische benadering van het schadebegrip in het burgerlijk recht bekritiseert.

De inhoud van de schade is afhankelijk van het object waarop de schadestructuur wordt geprojecteerd. Een van de

klassieke middelen om orde te scheppen in de oneindige diversiteit van beschadigbare objecten is het maken van indelingen. Aan de oude indeling in stof en geest heeft de moderne Duitse rechtswetenschap het onderscheid tussen "zijn" en "waarde" toegevoegd. Ook andere indelingen, zoals patrimoniale en extrapatrimoniale schade, personen- en zaken schade, objectieve en subjectieve schade en professionele en extraprofessionele schade zijn in de praktijk nuttig gebleken. Interessante bladzijden wijdt de auteur in dit verband o.m. aan de erkenning tijdens de 19e eeuw van de zijnschade, zij het dat deze problematiek ook reeds in het werk van Van Steenberghe werd behandeld. Voorts stelt Viaene vast dat de schade berokkend aan de mens diens psychisch, sociaal en ecologisch wel-zijn aantast. De beschadigde mens moet gezien worden als de mens wiens gezond-zijn verminderd is t.o.v. een gezondheidsniveau waarop hij ingevolge zijn concrete individuele voorgaanden en zijn concrete sociale omgeving had kunnen rekenen.

De zojuist genoemde opvatting over de beschadigde mens heeft schrijver vooral gestalte gegeven in het eerste deel van zijn boek, dat de vraag behandelt wat gezondheid is, en in het derde deel, dat gewijd is aan de schade die aan de gezondheid kan worden aangebracht. De vervanging van het begrip arbeidsongeschiktheid door gezondheidsschade is een belangrijk winstpunt, daar men hierdoor de hele mens recht kan laten wervaren. De interdisciplinaire benadering van deze problematiek door Viaene verdient ook alle lof, daar "valdidiotie" hier discriminerend werkt. Ten slotte poogt schrijver, als laatste toets, tot een nieuwe ordening te komen van de bestrijding van de gezondheidsschade in het Belgische recht. Zijn voorstellen en ideeën zullen in vakkringen en daarbuiten ongetwijfeld veel weerklank vinden.

Tot zover enkele hoofdpunten uit dit rijke boek. Viaene's verhandeling getuigt van een grote sociale beweging, een uitzonderlijke interdisciplinaire instelling, een ongelooflijke werkkraft en een grote openheid voor nieuwe ideeën.

Van een "civilist" kan men moeilijk verwachten dat hij de "beking" van een sociaalrechtelijk specialist tot de burgerrechtelijke schadeleer zal betreffen of bekritisseren. Het moet niettemin tot nadenken stemmen dat de verregaande specialisatie in de rechtswetenschap ertoe leidt dat het noodzakelijk is geworden een lijvige sociaalrechtelijke aggregaatsverhandeling te schrijven om het burgerlijk recht te herontdekken. En het omgekeerde zal ook wel waar zijn.

Tevens dient hier te worden vastgesteld dat ook de civielrechtelijke schadeevaluatie in de praktijk wel wat problemen schept. Zo hebben onderzoeken m.b.t. verkeersongevallen in de Verenigde Staten uitgewezen dat kleine ongevallen vaak tot "oververgoeding" leiden en zware ongelukken tot "ondercompensatie". Het loont de moeite in dit verband volgens besluit aan te halen uit de uitgebreide studie die J. Conard en zijn medewerkers aan dit probleem hebben gewijd: "At one end of the scale were one fifth of the injury victims, recovering less than a quarter of their economic loss; and at the other end were another fifth, who recovered more than one and a half times their economic loss. The smaller the loss, the greater the chance of generous compensation... These observations relate to reparation from all sources; when tort reparation alone is considered, the disparity between the level of reparation becomes even more striking" (CONARD, MORGAN, PRATT, VOLTZ en BOMBAUGH, *Automobile Accident Costs and Payments. Studies in the Economics of Injury Reparation*, Ann Arbor, 1964, blz. 6-7; zie ook KEETON en O'CONNELL, *Basic Protection for the Traffic Victim. A Blueprint for Reforming Automobile Insurance*, Boston en Toronto, 1965, blz. 36-37). Ook in Frankrijk en in Nederland zijn aanwijzingen in deze richting te vinden: zie F. GIVORD, in *Droit Social*, 1967, blz. 99; A. TUNC, "Traffic Accident Compensation: Law and Proposals", in *International Encyclopedia of Comparative Law*, Dl. XI, Torts, 1972, blz. 40; A. BLOEMBERGEN, *Verkeersslachtoffers en hun schade*, Deventer, 1973, blz. 186, 190, 192 en 196 (deze auteur heeft het verschijnsel van de overcompensatie bij kleine ongevallen echter niet kunnen vaststellen). Andere nadelen van de burgerrechtelijke evaluatiemethode zijn het vrij ingewikkeld en tijdrovend karakter ervan en het feit dat ze gemakkelijk tot betwistingen leidt. Vooral bij zware ongevallen blijkt dit het geval te zijn, zij het dat hier wellicht ook andere factoren een rol spelen (zie A. TUNC, *op. cit.*, blz. 39 en de verwijzingen aldaar; A. BLOEMBERGEN, *op. et loc.*

cit.). Tevens dient te worden gewezen op de vaststelling in Frankrijk dat sommige rechtbanken veel hogere bedragen uitkeren dan andere (zie A. TUNG, *op. cit.*, blz. 40-41). Hier moge er nog aan herinnerd worden dat J. Van Steenberge in zijn studie het succes van de baremale schattingstechniek mede toeschrijft aan de onzekerheid die de burgerrechtelijke evaluatiemethode in de praktijk tijdens de 19e eeuw schiep (*op. cit.*, blz. 111). Ongetwijfeld zijn de voorgaande opmerkingen niet van die aard dat de stellingen van Viaene ontzenuwen. Zij houden echter wél een waarschuwing in tegen al te optimistische verwachtingen.

Tot slot enige detailkritiek. De auteur citeert uiterst zelden rechtspraak. Hoe nuttig handboeken, monografieën en rechtspraakoverzichten ook mogen zijn, toch is het — juist omwille van het door Viaene geprezen empirisch karakter van de civielrechtelijke schadeleer — wenselijk de oorspronkelijke rechtsbronnen, *in casu* vonnissen en arresten, te bestuderen. Nog moeilijker te begrijpen is het dat de auteur "alles wat meer dan twintig jaar geleden gepubliceerd werd heeft geëlimineerd (uit zijn verhandeling. R.K.), tenzij het om historische redenen nodig was oudere documentatie te raadplegen". Gelukkig dat schrijver dit idee niet geheel ten uitvoer heeft gebracht, want dan zou zelfs het uitmuntende werk van J. Ronse getiteld "Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad" naar de rechtshistorie verwezen zijn! Trouwens ook de verhandeling van Viaene zal over twintig jaar nog een belangrijk en actueel boek zijn.

Robert Kruithof

BALIELEVEN

Hervorming van de Voorzorgskas der Advocaten

Behoort een degelijk extra-legaal pensioen tot de mogelijkheden?

De Nationale Orde van Advocaten, de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders en de Voorzorgskas der Advocaten richtten in 1976 een gemengde commissie op ter bestudering van een grondige hervorming van de Voorzorgskas, en dit met de medewerking van specialisten en actuarissen.

De belachelijk lage bedragen die als pensioen door de Voorzorgskas — die belangrijke reserves aanlegde — worden uitgekeerd en het paternalistisch karakter van haar interventies op andere gebieden, liggen ten grondslag aan een steeds groter wordend gebrek aan belangstelling bij de advocaten en de gerechtsdeurwaarders, die haar leden zijn.

De noodzaak van een extra-legaal pensioen naast het wettelijk pensioen voor zelfstandigen wordt al maar dringender. De belastingen worden met de dag aanzienlijker met het gevolg dat het de beoefenaars van vrije beroepen niet meer mogelijk is met het oog op de beveiliging van hun oude dag een vermogen dat beschermd is tegen munterosie, samen te stellen.

Het wettelijk pensioen voor zelfstandige arbeiders waarvoor advocaten en gerechtsdeurwaarders verplicht bijdragen blijkt bovendien te laag en onaangepast aan hun behoeften.

Aan zelfstandige arbeiders van 65 jaar (60 j. voor de vrouwen) verleent het wettelijk stelsel:

1° hetzij een pensioen dat wordt verkregen door de kapitalisatie van de bijdragen die ieder van hen heeft gestort sinds het invoeren van het wettelijk stelsel, wanneer zij hun beroepsactiviteit blijven uitoefenen en beroepsinkomsten die hoger zijn dan 80.000 fr. per jaar genieten; het bedrag van dit pensioen dat afhangt van het aantal jaren gedurende welke zij hebben bijgedragen, is onbeduidend voor een advocaat die thans de leeftijd van 65 jaar bereikt;

2° hetzij een geïndexeerd pensioen van 115.000 fr. per jaar ($\pm$ 9.500 fr. per maand), voor gehuwde zelfstandigen die na 1 januari 1975 de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt, op voorwaarde dat zij niet beschikken over beroepsinkomsten die hoger zijn dan 80.000 fr. per jaar.

Bijgevolg heeft de advocaat recht op het volledig wettelijk pensioen op de leeftijd van 65 jaar, op voorwaarde ech-

ter dat hij zijn beroepsactiviteit stillet of ze tot een minimum beperkt.

Wij weten echter dat een advocaat op de leeftijd van 65 jaar professioneel dikwijls nog zeer actief is en bijgevolg geen aanspraak kan maken op het volledig wettelijk pensioen van $\pm$ 9.500 fr.

De Voorzorgskas der Advocaten, waarvan de jaarlijkse inkomsten meer dan 50 miljoen frank bedragen (bijdragen, pleitzegels en inkomsten van reserves), heeft gepoogd het wettelijk pensioen aan te vullen door de invoering van een individueel aanvullend pensioen. Zij kapitaliseert thans een belangrijk deel van haar inkomsten om pensioenen uit te keren die onbeduidend zijn en het steeds zullen blijven.

Nog jaren zal het klein wettelijk pensioentje dat betaald wordt aan een advocaat die de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt en professioneel actief blijft (zie 1° supra), met daarbij het pensioentje van de Voorzorgskas, lager zijn dan 24.000 fr. per jaar.

De Voorzorgskas der Advocaten voegt bij het wettelijk pensioen en bij haar conventioneel extra-legaal pensioen, een aanvullend bedrag om het totaal op 24.000 fr. per jaar te brengen.

Aangezien het kapitaal dat de Voorzorgskas heeft verworven, geplaatst moet worden in openbare fondsen of hypotheekleningen, kan het onmogelijk aan de munterosie ontsnappen.

Wanneer het nominaal bedrag van de conventionele pensioenen van de Voorzorgskas wordt verhoogd en binnen enkele jaren het bedrag van 24.000 fr. per jaar zal overschrijden, wat zal dan een dergelijk bedrag nog in koopkracht betekenen en wat zullen de reserves die thans bijna 300 miljoen bedragen nog waard zijn?

Buiten dit conventioneel minimumpensioen stort de Voorzorgskas aan de advocaat die de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt en elke beroepsactiviteit om gezondheidsredenen heeft gestaakt en die het volledig wettelijk pensioen van 115.000 fr. geniet, een aanvullend bedrag, waardoor het geheel op 180.000 fr. per jaar wordt gebracht. Dit aanvullend bedrag wordt enkel gestort nadat uit een onderzoek is gebleken dat de advocaat over geen roerende of onroerende inkomsten beschikt.

Dit uitzonderlijk pensioen toekennen aan de meest beproefden is een gebaar van beroepssolidariteit dat nochtans een paternalistisch karakter heeft.

Voor weduwen en wezen van advocaten en gerechtsdeurwaarders zorgt de Voorzorgskas voor een aanzienlijker bijdrage. Aan weduwen die slechts over geringe inkomsten beschikken kunnen, naast het wettelijk pensioen, bedragen worden uitgekeerd tot 60.000 fr. per jaar, en onder dezelfde voorwaarden 60.000 fr. per wees en per jaar. Een dergelijke hulp is ongetwijfeld nuttig, maar het gaat hier om pensioenen die niet contractueel verschuldigd zijn.

Ten einde tot een meer bevredigende oplossing te komen voor het probleem van het extra-legaal pensioen voor bejaarde advocaten en hun weduwen, hebben de Nationale Orde van Advocaten, de Nationale Kamer der Gerechtsdeurwaarders en de Voorzorgskas der Advocaten in 1976 een gemengde commissie opgericht om een nieuw stelsel te bestuderen, nl. een stelsel op basis van de verdeling der inkomsten eerder dan het samenstellen van een individueel kapitaal per hoofd of anders gezegd een repartitiestelsel in plaats van een kapitalisatiestelsel.

De technische en de juridische problemen die bij een dergelijke grondige hervorming komen kijken zijn legio. De commissie kreeg toelating een beroep te doen op technici en actuarissen en kreeg hiervoor de financiële middelen ter beschikking gesteld.

Deze studie is inmiddels angevat en de commissie heeft aan haar opdrachtgevers een tussentijds verslag overhandigd, waarvan de tekst reeds in een vorig nummer (kol. 2366) verscheen.

De gemengde commissie is samengesteld als volgt:

- mr. Fr. Moreau, deken van de Nationale Orde van Belgische Advocaten;
- mr. Baiwir, voorzitter van de Nationale Kamer der Gerechtsdeurwaarders;
- mr. Goemans, voorzitter van de Voorzorgskas der Advocaten;
- stafhouder Francotte van de balie van Luik;
- stafhouder V. Dewachter van de balie van Mechelen;

- mrs. J. Van Waeg en M. Libouton, advocaten te Brussel, resp. voorzitter en secretaris van de commissie;
- mr. Van den Meererschaut, gerechtsdeurwaarder te Brugge.

TIJDSCHRIFTEN

Advocatenblad

- ig. 56, dec. 1976, nr. 10.
 H. Kuyper, In memoriam mr. Rudolf Adriaan van Sandick — P. Mout, In memoriam mr. J.F.B. Rutgers—D. de Jong, Nog niet goed, de verhoging van de toevoegingsvergoedingen in strafzaken per 1 januari 1977—H.H. Kronenberg, Uw geld of uw onafhankelijkheid, College van Afgevaardigden, 26 november 1976 te Utrecht—F. Ijff, Tableau de la troupe, de troep van het tableau—D. de Jong, Onbewezen stelling—A.R. Ph. Boddaert, Vrije advocatenkeuze en toevoegingsbeleid—F.W. Grosheide, Eer uw stand—Van de algemene raad —Rechtspraak—A.E.M. Monté, Wetgevingsinformatie.

Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht

- ig. 24, dec. 1976, nr. 12.
 Berichten van de redactie—A. Mulder, Economische en juridische orde—J. Th. Degenkamp, Inkomens, inkomensbeleid, de Interimnota Inkomensbeleid en het wetsontwerp vermogensaanwasdeling—J.K.K. Dominicus, De wettelijke grenzen van het prijsbeleid—Kroniek van het Belgische Economisch Recht (vervolg).

Bestuurswetenschappen

- ig. 30, dec. 1976, nr. 7.
 In memoriam mr. J.C. Somer—W. Konijnenbelt, Jurisprudentie van de Kroon, exclusief de BAB-zaken—W. van den Brink, Jurisprudentie van de Kroon inzake de Wet-BAB—G.J.M. Cartigny, Jurisprudentie van de Ambtenarengerechten, de Raden van beroep en de Centrale raad van beroep—J.H. van Krevel, Jurisprudentie van het College van beroep voor het bedrijfsleven.

Data Juridica

- ig. 4, dec. 1976, nr. 12.
 Documentatie van juridische literatuur.

De Gerechtsdeurwaarder

- ig. 86, dec. 1976, nr. 10.
 Gerechtsdeurwaarder-Rechtshelper—P.A. Neve, Uit het Staatsblad—C.A.M. Nieuwenhuis, Van de deurwaarders—H. v.d. Meulen, Afscheid W.J. Bikbergen.

Journal des Tribunaux

- ig. 92, 1 jan. 1977, nr. 4979.
 Georges de Leval, Jean-Nicolas Clotuche et Alphonse Kohl, L'article 751 du Code judiciaire. Analyse critique et projet de réforme—Jurisprudence.

- ig. 92, 8 jan. 1977, nr. 4980.
 Yves Pouillet, Etude de la loi française du 3 janvier 1975 relative à la prévention et à la répression en matière de chèques—Jurisprudence.

- ig. 92, 15 jan. 1977, nr. 4981.
 Jacqueline Van Mullen, Vers une légalisation de l'astreinte en droit belge?—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

Annales de Droit

- Tome XXXVI, 3-4/1976.
 P. Rouard, L'avis du ministère public après clôture des débats en matière civile—J. Lenoble et F. Ost, Les implicites de la théorie du juge raisonnable—Comptes rendus.

Annales de la Faculté de Droit, d'Economie et de Sciences Sociales de Liège

- ig. 21, 1976, nr. 4.
 Paul Delnoy, Paternité de fait et paternité de droit—Jean-Claude Scholsem, La famille et l'impôt sur le revenu—

Paul Delnoy, Le salaire différé dans l'agriculture et l'horticulture—Jean Gol, L'implantation de centrales nucléaires sur des îles artificielles—Pierre Pestieau, Une nouvelle conception de la justice sociale—Jean-Pierre Pauwels, Comparaison structurelle des exportations des petits pays industriels.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités

- ig. 49, dec. 1976, nr. 10.
 Rechtspraak.

Recueil Général

- Tome 125, janvier 1977, nrs. 22108 à 22111.
 Droit civil—Droit notarial—Droit fiscal.

Revue de Droit Intellectuel

- ig. 66, okt.-nov. 1976, nrs. 10-11.
 J.M. Dopchie, Le patrimoine intellectuel de l'entreprise—Conventions internationales—Législation française—Jurisprudence belge—Responsabilité.

Revue du Droit Public et de Science Politique en France et à l'Etranger

- Sept.-Oct. 1976, nr. 5.
 Gérard Dreusne, Réflexions sur la notion de pouvoirs publics en droit français—Didier Linotte et Maurice-Christian Bergerès, Chronique des questions parlementaires écrites au Parlement français (31 octobre 1975 - 30 mai 1976).
 Pierre Avril et Jean Gicquel, Les modifications relatives à l'élection du Président de la République française—Thérèse Pinet, Analyse des textes législatifs et réglementaires (1er mai - 31 août 1976)—Jacques Robert, Notes de jurisprudence.

Revue Française de Science Politique

- Volume 26, dec. 1976, nr. 6.
 Pierre Hassner—L'avenir des alliances en Europe—Lilly Marcou et Marc Riglet, Du passé font-ils table rasé? La conférence de Berlin juin 1976—Claude Journés, Le problème racial en Grande-Bretagne—Jean-Jacques Rosa et Daniel Amson, Conditions économiques et élections—Jean-Marie Donegani et Marc Sadoun, La réforme de l'enseignement secondaire en France depuis 1945.

Recueil Dalloz

- cahier 43, 15 dec. 1976.
 Philippe Rémy et Jacques David, Le passif provisoire de la communauté légale en droit transitoire—Notes—Jurisprudence.

- cahier 44, 22 dec. 1976.
 Max Le Roy, Indemnisation du préjudice corporel. Evolution de la jurisprudence—Notes—Jurisprudence.

- cahier 1, 5 janvier 1977.
 Henri Mazeaud, L'enfant adultérin et la "super-rétroactivité" des lois—Notes—Jurisprudence.

- cahier 2, 12 jan. 1977.
 Danièle Huet-Weiller, La loi du 15 novembre 1976 complétant les dispositions transitoires de la loi du 3 janvier 1972.

- cahier 3, 19 jan. 1977.
 Joële Fossereau, Le "clair-obscur" de la responsabilité des constructeurs.

Archiv des öffentlichen Rechts

101. Band, Heft 4, Dez. 1976.
 Ernst Benda, Rechtsstaat im sozialen Wandel—Dr. Eberhard Schmidt-Assmann, Verfassungsrechtliche und verwaltungspolitische Fragen einer kommunalen Beteiligung an der Landesplanung—Walter Wiese, Das Amt des Abgeordneten—Norbert Henke, Gedanken zum Vorbehalt des Gesetzes—Ein Beitrag aus sozialrechtlicher Sicht.

Politische Vierteljahresschrift

- ig. 17. Dez. 1976, Heft 4.
 Gert Krell, Zur Theorie der Rüstungsdynamik im Ost-West-Konflikt—Rolf Steininger, Rundfunk zwischen Bund und Ländern 1953-1961—Jürgen Backhaus, Politikwissenschaftliche Analyse interpretatorischer Veränderungen von Verfassungsnormen.